

ÉRTEKEZÉSEK

A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADÉMIA.

AZ I. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

SZINNYEI JÓZSEF

OSZTÁLYTITKÁR.

XX. KÖTET. 9. SZÁM.

A CILICIAI
OPPIANUS
HALIEUTIKÁJÁNAK
KÉZIRATI HAGYOMÁNYA.

I. (BEVEZETŐ) RÉSZ.

SZÉKFOGLALÓ

VÁRI REZSŐ

L. TAGTÓL.

Ára 1 korona.

BUDAPEST.

1908.

Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből.

- I. k. I. Telfy:** Solon adótörvényéről. 20 f. — **II. Telfy:** Adalékok az attikai törvénykönyvhöz. 20 f. — **III. Tarkányi:** A legújabb magyar Szentírásról. 40 f. — **IV. Szász K.:** A Nibelungének keletkezéséről és gyanítható szerzőjéről. 20 f. — **V. Toldy F.:** Tudománybeli hátramaradásunk okai, s ezek tekintetéből Akadémiánk feladása. 20 f. — **VI. Vámbéry:** A keleti török nyelvről. 20 f. — **VII. Imre S.:** Geleji Katona István főleg mint nyelvész. 60 f. — **VIII. Bartalus:** A magyar egyházak szertartásos énekei a XVI. és XVII. században. Hangjegyekkel. 1 K 20 f. — **IX. Toldy:** Adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez. 1 K 20 f. — **X. Brassai:** A magyar bővített mondat. 40 f. — **XI. Bartalus I.:** A felsőaustriai kolostoroknak Magyarországot illető kéziratai- és nyomtatványairól. 40 f. (1867—1869.)
- II. k. I. Mátray G.:** A Konstantinápolyból legújabbban érkezett négy Corvin-codexről. 20 f. — **II. Szász K.:** A tragikai felfogásról. 40 f. — **III. Joannovics:** Adalékok a magyar szóalkotás kérdéséhez. 40 f. — **IV. Finály:** Adalékok a magyar rokonértelmű szók értelmezéséhez. 40 f. — **V. Telfy:** Solomos Dénes költeményei és a hétszigeti görög népnyelv. 40 f. — **VI. Zichy A.:** Q. Horatius satirái. 40 f. — **VII. Toldy:** Újabb adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez. 80 f. — **VIII. Gr. Kuun G.:** A sémi magánhangzokról és megjelölésök módjairól. 40 f. — **IX. Szilády:** Magyar szöfejtetések. 20 f. — **X. Szenássy S.:** A latin nyelv és dialektusai. 60 f. — **XI. Szilády Áron:** A defferekrl. 40 f. — **XII. Szvorényi J.:** Emlékbeszéd Árvay Gergely felett. 20 f. (1869—1872.)
- III. k. I. Brassai:** Commentator commentatus, Tarlózatok Horatius satiráinak magyarázói után. 80 f. — **II. Szabó K.:** Apáczai Cséri János Baresai Ákos fejedelemhez benyújtott terve a magyar hazában felállítandó első tudományos egyetem ügyében. 20 f. — **III. Szabó I.:** Emlékbeszéd Bitnitz Lajos felett. 20 f. — **IV. Vadnai:** Az első magyar társadalmi regény. 40 f. — **V. Finály:** Emlékbeszéd Engel József felett. 20 f. — **VI. Barna F.:** A finn költészetről, tekintettel a magyar ősköltészetre. 80 f. — **VII. Riedl Sz.:** Emlékbeszéd Schleicher Ágost, külső l. tag felett. 20 f. — **VIII. Dr. Goldziher I.:** A nemzetiségi kérdés az araboknál. 60 f. — **IX. Riedl Sz.:** Emlékbeszéd Grimm Jakab felett. 20 f. — **X. Gr. Kuun G.:** Adalékok Krim történetéhez. 40 f. — **XI. Riedl Sz.:** Van-e elfogadható alapja az ik-es igék külön ragozásának. 40 f. (1872—1873.)
- IV. k. I. Brassai:** Paraleipomena kai diorthoumena. A mit nem mondtak s a mit rosszul mondtak a commentatorok Virgilius Aeneise II-ik könyvéről különös tekintettel a magyarra. 80 f. — **II. Bálint G.:** Jelentése Oroszország- és Ázsiában tett utazásáról és nyelvészeti tanulmányairól. 40 f. — **III. Bartal A.:** A classica philologiának és az összehasonlító árja nyelvtudománynak mivélése hazánkban. 80 f. — **IV. Barna F.:** A határozott és határozatlan mondatról. 40 f. — **V. Dr. Goldziher I.:** Jelentés a m. t. Akadémia könyvtára számára keletről hozott könyvekről, tekintettel a nyomdai viszonyokra keleten. 40 f. — **VI. Hunfalvy P.:** Jelentések: I. Az orientalistáknak Londonban tartott nemzetközi gyűléséről. — II. Budenz J.: A németországi philologok és tanférfiak 1874-ben Innsbruckban tartott gyűléséről. 30 f. — **VII. Fogarasi J.:** Az új szókról. 30 f. — **VIII. Toldy F.:** Az új magyar orthologia. 30 f. — **IX. Barna F.:** Az ik-es igékről. 30 f. — **X. Szarvas G.:** A nyelvújításról. 30 f. (1873—1875.) — **V. k. I. Barna F.:** Nyelvészkedő hajlamok a magyar népnél. 50 f. — **II. Brassai S.:** A neo- és palaeologia ügyében. 60 f. — **III. Barna F.:** A hangsulyról a magyar nyelvben. 60 f. — **IV. Ballagi M.:** Brassai és a nyelvújítás. 30 f. — **V. Szász K.:** Emlékbeszéd Kriza János l. t. felett. 50 f. — **VI. Bartalus I.:** Művészet és nemzetiség. 40 f. — **VII. Telfy I.:** Aeschylus. 1 K 60 f. — **VIII. Barna F.:** A mutató névmás hibás használata. 20 f. — **IX. Imre S.:** Nyelvtörténelmi tanulságok a nyelvújításra nézve. 1 K 20 f. — **X. Arany L.:** Bérczy Károly emlékezete. (1875—1876.) — **VI. k. I. Mayr A.:** A lány aspiraták kiejtéséről a zendben. 20 f. — **II. Bálint G.:** A manduk szertartásos könyve. 20 f. — **III. Dr. Barna I.:** A rómaiak satirájáról és satirairóikról. 40 f. — **IV. Dr. Goldziher I.:** A spanyolországi arabok helye az iszlám fejlődése történetében összehasonlítva a keleti arabokéval. 1 K. — **V. Szász K.:** Emlékbeszéd Jakab István l. t. fölött. 20 f. — **VI. Adalékok a m. t. Akadémia megalapítása történetéhez. I. Szilágyi I. II. Vaszary K. III. Révész I. I. K 20 f. — VII. Bartalus:** Emlékbeszéd Mátray Gábor l. t. felett. 20 f. — **VIII. Barna:** A mordvaiak történelmi viszontágai. 40 f. — **IX. Telfy:** Eranos. 40 f. — **X. Joannovics:** Az ik-es igékről. 80 f. (1876.) — **VII. k. I. Barna F.:** Egy szavazat a nyelvújítás ügyében. 1 K. — **II. Budenz J.:** Podhorszky Lajos magyar-sínai nyelvhasználtása. 20 f. — **III. Zichy A.:** Lessing. 40 f. — **IV. Barna F.:** Kapcsolat a magyar és szuomi

A CILICIAI
O P P I A N U S
HALIEUTIKÁJÁNAK
KÉZIRATI HAGYOMÁNYA.

I. (BEVEZETŐ) RÉSZ.

SZÉKFOGLALÓ

VÁRI REZSŐ

L. TAGÓL.

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

1908.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

A ciliciai Oppianus Halieutikájának kézirati hagyománya.

(Felolvastatott a M. T. Akadémiának 1907. évi márczius 4-ikén tartott ülésében.)

Kötelességem lett volna, tek. Akadémia, székfoglalómat abból a tárgykörből választani, melynek többé-kevésbbé sikeres feldolgozásáért méltatott engem jóindulatúlag levelező tagságra első magyar tudományos intézetünk. Értem a byzantiumi hadügyi iratok körét. Hiszen itt még oly sok tennivaló vár a kutató philologusra, hogy annak, ki huzamosabb ideig és behatóbban mélyed el ezekbe a tanulmányokba, problémák fölvetésére és megoldására nem egy író kínálkozik. Mégis, hogy az egyoldalúság vádjának táplálékot ne adjak, legyen szabad tanulmányaimnak más körével is megismertetnem a m. t. Akadémiát, vizsgálódásokkal, melyekből itt-ott mutatóványokat már közöltem ugyan, de melyek azok terjedelméről és minéműségéről nem világosíthattak fel kellőképen. Mi lehet mármost felemelőbb reám nézve, mint az az igyekezet, oly értekezéssel lépni a m. t. Akadémia szigorú fóruma elé, melyben számot adhatok új anyag gyűjtéséről és ez anyagnak háborítatlan feldolgozása szerény kísérleteiről. Ez az igyekezet jelképezi mély hálámat és köszönetemet is. Ha pedig a várakozásnak nem tudok úgy megfelelni, mint az erős szándékom volt, tulajdonítsa a tek. Akadémia azon egyéni gyarlóságomnak, hogy saját csekély tehetségemet a kíváncsú mérséklettel régebben valamikor még nem tudtam kellő összhangzatba hozni.

I. A költő és munkája.

A görög irodalom történetírói¹⁾ külömbiséget tesznek a cili-
ciai Oppianus között, kitől egy öt énekből álló Ἀλειτουργικά című
költemény maradt ránk, s egy a syriai Apameából²⁾ származó
Pseudo-Oppianus³⁾ közt, kitől egy a Ἀλειτουργικά-nál későbbi s ezt
nyilván utánzó⁴⁾ Κολληγετικά cz. költemény maradt (4 énekben)

¹⁾ L. CHRIST Geschichte der griechischen Literatur bis auf die Zeit
Justinians. 4. Aufl. (München 1905) 652—653. l. BERNHARDY Grundriss der
griech. Litteratur. 3-te Bearb. II. Teil, 2. Abth. (Halle 1872) 749—753. l.
WILAMOWITZ a töle, KRUMBACHER stb.-től megírt Die griechische und latei-
nische Literatur und Sprache (2-te Aufl. Berlin-Lipsee 1907) 182. l.-ján.

²⁾ Bár ez nem egészen kétségtelen. A Κολληγετικά II. éneke 127. és
156. s k. sorából csak annyit lehet következtetni, hogy syriai eredetű volt
s az Ὀρόντης folyó mellett fekvő valamelyik városnak polgára. SCHNEIDER
nagyobb kiadása 356. s k. lapján Στραβων XVI. könyve 1091. l.-jával való
összevetés után Ἀπάμεια-ra gondol.

³⁾ A költemény a kéziratokban Ὀππιανός neve alatt maradt ránk,
de hogy más szerzőtől való, azt a 2. jegyzetben olvashatókon kívül főkép
metrikai és phraseologiai külömbségek teszik nyilvánvalóvá, melyekre
először és legbehatóbban LEHRs mutatott rá Quæst. Epicæ (l. lejjebb)-i
V. fejezetében a 302—324. l.-on, s melyekből hadd említsünk fel egynéhányat:
Míg a Ἀλειτουργικά és Κολληγετικά szerzői egyaránt kedvelik a versus spondia-
cusokat (LUDWICH később kimutatta, hogy a Ἀλειτουργικά-ban 276, a Κολληγετικά-
ban 239 vs. spond. van), a Κολληγετικά szerzője szereti 3-szótagos szóval
rekeszteni be a verset, a Ἀλειτουργικά-é éppenséggel nem. A Ἀλειτουργικά-ban ke-
vés helyen fordul elő correptio (mire már HERMANN G. figyelmeztetett
Orphica-kiadásában p. 760) s az is 4 hely kivételével szóvégben, a Κολλη-
γετικά-ban szóközépi correptio 42 helyen fordul elő. Ugyancsak HERMANN
vette észre (p. 695), hogy a IV. láb első rövid szótagja után a Ἀλειτουργικά-ban
csak egyszer van cæsura, a Κολληγετικά-ban rendkívül gyakran. A Ἀλ. szer-
zője αἰρω-τ hosszú α-vel sehol sem használja, a Κολλ.-é 9 helyen. A ὁ δὲ-vel
bevezetett ú. n. ἀπόδοσις (záró mondat) a Ἀλ.-ban gyakori, a Κολλ.-ban csak
egyszer olvasható. A felkiáltó mondatokban a Κολλ. szerzője sűrűn használja
a πῶς és πόσος szokat, a Ἀλ. szerzője sohasem. Dualis-t a Ἀλ.-ban [a legjobb
kéziratok hagyománya szerint] csak 1 helyen találni, a Κολλ.-ban 11 helyen.
A ξινός (bőr) szó a Ἀλ.-ban nőneműnek, a Κολλ.-ban hímneműnek használta-
tik. Az ἵστε és τιτιναίω szók felette gyakoriak a Ἀλ. ban, a Κολλ.-ban soha-
sem olvassuk. AUSFELD (l. lejjebb) kimutatta, hogy szók, melyek a Ἀλ.-ban
először fordulnak elő (össz. 22), a Κολλ.-ban már használtak.

⁴⁾ Ennek eminens példájául a LEHRstől (p. 308) fölemlített pár-
huzamot tekinthetjük: a Ἀλ. I 560 s k. sorai és Κολλ. III. 447 s k. soraiét.
Egyéb példákat AUSFELD hord össze értekezése 31 - 33. lapján.

csenkán⁵⁾ korunkra. Vizsgálódásaink és kutatásaink tárgyát az előbb említett, a tulajdonképi Oppianus Ἀλιευτικά-jának kézirati hagyománya tette.

E ciliciai Oppianus életéről a ránk maradt ötféle⁶⁾ forrás

⁵⁾ A I—III. énekek terjedelme 628—525 sor közt váltakozik; a IV., mely 453 sorból áll, a rókavadászatot írva le hirtelen megszakad.

⁶⁾ Az első forrás maga a költemény az ő néhány subjectiv megjegyzésével (főkép Ἀλ. IV, 4. 5. V. 44, 45; III 7—9, 205—209.) A Ἀλιευτικά elé, néhol utána csatolt *vita*-k alkotják a második forrást. E *vita*-k 3-féle fogalmazásban maradtak reánk s kettő ki van adva WESTERMANN-nál a Biographii Græci-ben (Brunsvigæ 1845) p. 63—66. A harmadik forrás Σουΐδης életrajzi czikkelye. A negyedik egy madridi kódexben maradt ránk; ezt kiadta IRIARTE Reg. bibl. Matritensis codd. gr. mss. I (Madrid, 1769) a 82. l-on. Az ötödik végre egy ú. n. politicus versekben írt életrajz Κωνσταντίνος ὁ Μαρασσιῆς-től (ki a XII. sz.-ban élt). Ki van adva WESTERMANN-nál p. 67—68. KRUMBACHER Gesch. d. byz. Lit.² p. 380 szerint még ismeretlen e verses életrajznak a Cod. Ven. Marc. 479 gr.-ban (sæc. XII) a f. 67v—68v álló szövegállapota. Minthogy e kéziratból az életrajzot lemásoltam, hadd álljon itt a szövege: *κωνσταντίνου τοῦ μαρασση γένους ὀππιανοῦ διὰ στίχων πολιτικῶν ἐμμέτρων*:

Ὀππιανὸς ὁ ποιητὴς κίλιξ μὲν ἦν τὸ γένος
ἐκ λαμπροτάτης πόλεως ναζάρβου καλουμένης
τρισευδαμόνων γεγωνῶς περιφανῶν γονέων
ἀγχισίλου μὲν πατρός, μητρός δὲ ζηνοδότης
ἤκμαζε δ' οὖν ἐν τοῖς καιροῖς τοῦ κράτος· σεβήρου
σεβήρου τοῦ γεννήσαντος τὸν μάρκον ἀντιωνῖνον
οὐπερ ἐπιδημήσαντος τοῖς τῶν κίλικων ὄροις
ἔσως γὰρ ἦν ἐπικρατοῦν τότε τοὺς μοναρχοῦντας
ἀπάστας περιέρχασθαι τὰς ὑπ' αὐτοὺς συχνάκις,
ἵν' ἀνορθοῖντο παρ' αὐτῶν ἂν ὑποσκάζωσι τι
καὶ συρρύντος εἰς ταυτὸ γένους παντός κίλικον
πρὸς τὴν ἐκείνου προπομπὴν καὶ πάντων ὑπαντώντων,
ὁ μέγας ἀγχισίλος ἐλέλειπτο καὶ μόνος
βίβλοις καὶ γὰρ ἐσχόλαζε νύκτωρ καὶ μεσημέραν
θηρώμενος τὰ κάλλιστα πάντων τῶν μαθημάτων
καὶ σκυλακῶων τὸν υἱὸν ἔς τὰς ὁμοίας θήρας
θυμοῦται τοῖνον ὁ κρατῶν μετὰ πεμπτον ποιεῖται
τὸν τῆς σοφίας ἐραστήν, ὕβριν καὶ γὰρ ἔγχετο
τὸ μὴ καὶ τοῦτον προπομπὸν ἐκείνου καθεστάναι
καὶ τίθεισιν ἐξόριστον εἰς τὴν μελίτην νῆσον
ἣν ἀμφικλύζει πέλαγος εὐρουχανδῆς ἁδρίου.
ἐνθα συνὼν ὀππιανὸς αὐτῷ τριακοντούτης
τὴν τῶν ἰχθύων ἔγραψεν ἄγραν τὴν ἐναλίαν

alapján meglehetősen valószínűséggel ezeket az adatokat állapíthatjuk meg:

Született Κώρουκος-ban Ciliciában 159 táján Kr. u. s fia volt Ἀρχαίλαος-nak és Ζηνοδότῃ-nak. Apja, ki magára vonta Marcus Aurelius haragját, száműzetett Μελίτη (Malta) szigetére. A fiú követte apját a számkivetésbe s itt Μελίτη szigetén írta meg 177—178 között 5 énekből álló tankölteményét, a Ἀλιευτικά-t, melyet M. Aurelius császárnak ajánlott s Rómában fel is olvasott. Meghalt 30 éves korában pestisben. Honfitársai szobrot állítottak emlékének.

τὴν τῶν θηρίων μετ' αὐτὴν εἶτα τὴν τῶν θρénéων
 σὺν ἄλλοις πλείοσι λεπταῖς καὶ βραχυμήτοις
 ὥνπερ κατεκαυχίσαστο χρόνον ὁ πανθαμάτωρ
 τοῦτων τῶν δύο τέλεον φεισάμενος καὶ μόνων
 τῶν εἰς τὰ κυνηγέσια καὶ πρὸς τὴν ἐναλίαν
 ἐπεῖδ' εἰς βώμην ἀναχθεῖς τὴν πρεσβυτέραν βώμην
 τῷ βασιλεῖ συνήντητο ῥωμαίων ἀντωνίνω
 ὁ γὰρ σεβῆρος ὥχετο γῆθεν λιπῶν τὸν βίον
 καὶ βίβλους ἐνεχείρισεν αὐτῷ τὰς πονηρείας
 τοσαύτην τὴν ἀγάπην εἶχε πρὸς βασιλέως
 ὥς κελευσθῆναι ζήτησιν τὴν πρὸς θυμῶν ἐκφῆναι
 ὁ δὲ ζητεῖ τὴν τοῦ πατρὸς καταγωγὴν ἐκ νήσου
 κατευστογεί τοῦ θελήτοῦ λαμβάνει τὸν γενέτην
 ἀπαριθμεῖται καὶ χρυσὸς αὐτῷ πρὸς βασιλέως,
 ἐνδὸς στατήρος ὥνιον ἓνα τριέντος στίχον.
 καὶ ταῦτα μὲν ἐνταῦθα μοι στήτω τοῦ πρόσω ὁρόμου
 τὰ γὰρ πολλὰ παρρημὶ μῆκος ἐκφεύγων λόγου
 ὅτι τεθναίῃ σὺν πατρὶ στραφεῖς ἐν τῇ ναζάρῃ
 λοιμώδους νόσου καὶ ψορᾶς τὴν πόλιν βοσκηθείσης
 ὅτι θανόντος ἄγαλμα πολυτελὲς ὁ δῆμος
 ἔστησαν ἐπιγράψαντες ἔπαινον ἐλεγείοις
 ὅτι τυγχάνει προσφυῶς πάντοι γνηματεύων
 τὰ πράγματα δ' ὑπόψια δείκνυσιν παραβάλλων
 καὶ τελευταῖον ὥς πολὺ τὸ λείον ἐν τοῖς λόγοις
 ὁ τοῦ σαφῶς σκευαστικὸν οἶαπερ ἄνθος ἔχει
 πρὸς (?) διαίθε τὴν πυκνότητά τὴν τῶν ἐνθυμημάτων
 ὁ δυσχερὲς τοῖς ῥήτορσι καὶ ποντελῶς ἐργῶδες.

Ezt a vita-t TUSELMANN (Zur handschriftlichen Überlieferung von Oppians Kynegetika [Ilfeldi programin; Nordhausen 1890]) szerint a második kéz írta; maga a kódex szerinte a XI. évszázadból való (én még mindig a X. végére tenném), tehát nem a XII.-ből, mint KRUMBACHER hiszi.

A régiek tehát nyilván kiváló költőnek tekintették s a kéziratok nagy száma a mellett tanúskodik, hogy a byzantiumi korban is kedvelt olvasmány⁷⁾ volt költeménye. Hadd szenteljünk azért néhány szót ennek is.

CHRIST (i. h.) szerint a halfogásról szól; de ez nem egészen pontos állítás. Hiszen már a proœmiumban jelenti ki maga a költő, hogy a halak megszámlálhatatlan sokaságáról, tartózkodási helyökről, életmódjukról, szokásaikról s halászásukról fog énekelni. S tényleg a halak tartózkodási helyeinek leírása az I. ének 80—437. sorait foglalja le, általános tulajdonságaik jellemzése a 438—761. sorokat, míg jóformán az egész II. ének egyes halfajokat ismertet és speczializál s csak a III. énektől kezdve foglalkozik a költő a halak halászása változatos módjaival. Pontosabban határozzuk meg tehát a 'Αλιευτικά tartalmát, ha azt mondjuk, hogy tárgyát a *halak élete és halászásuk módja* teszi.

Ebben a minőségében a költemény egyetlen kerekebb egészű képviselője a régiek *halieuticus* irodalmának. Elvesztek u. i. nemcsak epikus elődjének, mint az argosi Καίκαλος (vagy Κίκαλος v. Καίκαλιος v. Κικίλιος?)-nak, a herakleai Νομήνιος orvosnak, az arkadiai Παγκράτης s a korinthusi Ηοσειδώνιος-nak halieutikus költeményei, hanem azoknak prózai munkái is, kiket részben költőnk forrásainak lehet tekinteni; értem a tarsosi Σέλσυκος-t, a byzantiumi Λεωνίδας-t,⁸⁾ az atraxi Ἀγαθοκλής-t,⁹⁾ a byzantiumi Μητρόδωρος-t (Λεωνίδας atyját), Δημόστρατος-t,¹⁰⁾ s azt, ki főleg Ἀριστοτέλης-ből, ill. ennek Ἀριστοφάνης-féle kivonatából kompilált, myndusi Ἀλέξανδρος-t.¹¹⁾ Ez írók közül egészen bizonyossá tette a kutatás, hogy Λεωνίδας jelentékeny forrását alkotta.¹²⁾

⁷⁾ PEYRON a töle kiadott Notitia librorum, qui donante Valperga-Calusio illati sunt in regiam Taurin. Athen. bibliothecam (Lipsiæ 1820) a 77. l.-on a 139. sz. torinoi kódex (B. III. 33) 1. foliumáról e sorokat közli: Νῦν δὲ τῶν ἀλιευτικῶν πολλὴ ἡ ζήτησις εἰς ἀνάγνωσιν, τῶν δ' ἄλλων μικρὰ καὶ ὀλίγη καὶ <ῆ add. BERNH.> οὐδεμία.

⁸⁾ Ἀθηναῖος I 13, b, c.

⁹⁾ Σουΐδας toldja hozzá s. v. Κικίλιος kiírván Ἀθηναῖος-t.

¹⁰⁾ Ἀλιανός, Περὶ ζώων p. 435 (ed. Hercheri) 21—27.

¹¹⁾ L. WELLMANN Alexander von Myndos (Hermes XXVI [1891] 481—566. l.) V. ö. 502. és 540. l.

¹²⁾ U. a.: Leonidas von Byzanz und Demonstratos (U. o. XXX [1895] 161—176. l.)

A költő *tárgyi ismerete* tehát nyilván bizonyos szaktudományi irodalomra megy vissza, noha mint korykusi születésű ember és maltai önkéntes száműzött előtt a tenger állatainak világa nem lehetett egészen ismeretlen, míg viszont az sem hagyható figyelmen kívül, hogy a költeménynek azon részeiben, hol a halásatról beszél, a források határozottan gyéren buzognak.

Mégis, mi lehetett az oka, hogy ily nehéz tárgykört választott magának? Ha figyelembe vesszük azt a hasonlóságot, melyet az ovidiusi Halieutica-töredék s a mi Halieutikánk között megállapított BIRK¹³⁾ (mely hasonlóság nyilvánvalóvá teszi, hogy Ὁππιανός olvasgatta¹⁴⁾ az ovidiusi Halieutica-fragmentumot), a következtetés közelfekvő, hogy száműzetésben élő költőnk össze-mérte sorsát Ovidiuséval s e nagy költő megkezdett, de félbe-maradt költeményét a magáéval kívánta túlszárnyalni.

A szerkesztés valami különös mesterének persze nem bizonyult, akárcsak Ovidius. Annak következtében, hogy a halakról különösebben 3—4 helyen is kell beszélnie, nem tudja kikerülni, hogy eredeti célja, az oktató és tanító cél e feldarabolás folytán némileg kárt ne valljon. A mivel pedig még Ovidius Ars amatoria-ja egyhangúságát szerencsés módon enyhítette s elő-adását színesebbé, vonzóbbá és elevenebbé tette, mythologiai mesék beleszövésével, ehhez az eszközhöz költőnk vajmi ritkán nyúl.¹⁵⁾

Inkább bizonyos rethori pathos fellengősségét önti el művében. E rethorikus dagályosság¹⁶⁾ kivált ott jelentkezik, hol érzel-

¹³⁾ De Halieuticis Ovidio poetæ falso adscriptis (Berlin 1878) 103—124. l. B. a töredéket elvitatja Ovidiustól s követőre talál e tekintetben RIBBECK-ben (A római költészet története; III. köt. ford. Katona L. [Budapest 1893]) 199. l. Viszont TRUFFEL-SCHWABE (Gesch. d. röm. Literatur, 5. kiad. 573. l.) és SCHANZ (Gesch. d. r. Litt. II. r. 161. l.) Ovidiusnak tulajdonítják s nézetem szerint több alappal.

¹⁴⁾ V. ö. 124. l.: «ipsum Ovidi clarissimi halieuticon fragmentum et notum Oppiano et ad manum fuisse.»

¹⁵⁾ A meséhez is jóformán csak egyszer nyúl, holott MARX Griechische Märchen von dankbaren Tieren und Verwandtes (Stuttgart 1889) a 138. l-on azt tartja, hogy a zoologikus tankölteménynek az ilyenfajta megszakítás csak hasznára válik vala; de Oppianus meséket alig fordított hasznára.

¹⁶⁾ V. ö. I 56—72; 217—236; 702—718; II 217—224; 284—307;

meket ír le, indulatokat fest. Ilyenkor folyamodik a hasonlatokhoz is, melyeket az emberi foglalkozások köréből s kevésbé a szabad természet világából vesz; ezekben kevés az inventio,¹⁷⁾ helyesebben mondva csekély a költői érték, a homerosi hasonlatok megkapó szemléltetésétől távol vannak.

A mű e hátrányaival szembenállanak el nem vitatható nem kis előnyei. Ezek közt első helyen kell megemlítenünk a tárgyba való elmélyedését, azt a *szerető gondot, melyet a talált anyagnak versbe öntésére fordít*.¹⁸⁾ Ἀλλανός Περὶ ζῳῶν ἐς Πλοῦταρχος Πότερα τῶν ζῳῶν προτιμώτερα cz. műveinek költeményünk egyes helyeivel való összehasonlítása után¹⁹⁾ látjuk csak, hogy

337—349; 275—386; 392—402; 582—596; III 197—204; 303—314; IV 65—110; 172—241; 272—307; 477—486; V 25—40, 474—504.

¹⁷⁾ Összehasonlítása tárgyául sokszor az *ἐνὶς* vagy a *παῖς* szolgál: v. ö. I 197—201; 237—241; 680—684; II 156—161; 277—281; 313—318; 350—356; 408—417; III 315—320; 512—518; IV 65—70; 101—106; 428—432; V 84—89; 403—407; 617—620. E hasonlatok közt már BERNHARDY-nak (752. l.) tűnt fel a II 408—417-ben foglalt. IV 256—263 s 393—402 sántító hasonlatok, a mint a scholiasta szerint sántít IV 345 és 462 is: vizsont hatásosak pld. I 463—472 s 620—630.

¹⁸⁾ Külön megemlítésre méltó e tekintetben IV 308—373. Hadd álljon itt MARTIN (l. lejjebb) jellemzése (p. 220. p. 53): Oppien s'est créé un plan simple et bien ordonné; il l'a consciencieusement suivi. Il aime les descriptions et les comparaisons, mais non les épisodes. C'est vraiment de son sujet, qu'il s'occupe: *il le traite avec amour*; il l'embellit, sans manquer trop aux droits de la vérité, qu'il concilie avec ceux de la poésie, mais qu'il ne défend pas assez contre la crédulité populaire Un sentiment humain et des pensées morales viennent animer l'œuvre . . . il y a chez lui d'heureuses veines de poésie; ses défauts sont ceux de son temps: l'amplification, la prolixité dans les descriptions, l'accumulation des comparaisons, le luxe dans les épithètes et dans les ornements, des couleurs vives mais un peu chargées, trop peu de netteté et de correction dans le dessin stb.

¹⁹⁾ L. WELLMANN 1895.-i érték.-e 166—67. és 173—74. lapjait; tetemesen kibővíti RUDOLPH (l. később az irodalom alatt) összeállítását, mely ennek értekezése 136. l.-ján olvasható. RUDOLPH is már a közös forrás gondolatát veti fel, mondván: «Namque ego, cum omnino laborem poematum verba in sermonem pedestrem transferendi Aeliano, ut exscriptori inert, tribuere dubitarem, uidi eum etiam in historiis Oppiano cetera plane consentaneis plura quam hunc poetam et identidem de iisdem piscibus diuersa exhibere.» SCHNEIDER nagyobbik kiadásában (pld. p. 412, 413, 419 stb.) — miként még GESNER (Historia Animalium etc.) IV. k. (Frankfurt

Ὅππιανός mennyire nem szívesen tért el forrásaitól Ἀσωνίδας-tól, és az ugyancsak myndosi Ἀλέξανδρος-nál talált Pseudo-Ἀριστοτέλης-től. Tekintélyeihez való eme ragaszkodásának köszönhetette, hogy költeménye tökéletesen megfelelt céljának: a ki a hanyatló ó-korban s a byzantiumi korszakban leszűrt ichthyologiai ismeretekre vágyott, az úgy összefoglalva kapta őket nála, mint sehol másutt, dallamos, igazán zengzetes formában.

Mert a mi a költemény *dictioját* illeti, minden túlzás nélkül kijelenthetjük, hogy a későbbkori görög epika minden terméke között első helyen áll, még Ἀπολλώνιος ó Ῥόδιος Ἀργοναυτικῆ-ját v. Μουσαῖος bájos epylliumát sem véve ki. Valamennyi későbbkori görög epikus költő között Ὅππιανός fejezi ki magát a legnagyobb könnyedséggel s a legkevesebb mesterkéeltséggel s emancipálja magát legjobban Ὅμηρος-tól; mindamellett, mint azt ΤΥΧΟ ΜΟΜΜSEN²⁰⁾ helyesen megjegyzi, «nagyban és egészen a finom, gyakran lendületes, mindig jól átgondolt költemény epikus hangjában Ὅμηρος-t inkább felülmulni, mint modernizálni törekszik.» Nagy szófaragó művész, akár Νόννος; vagy 250 szóval az ő költeményében találkozunk először, nem szólván azokról a szókról, melyeket sajátlagos jelentésben használt s vele költői nyelvének erőt s bizonyos idegenszerű bájt kölcsönzött.²¹⁾

Harmadik erénye a mi költőnknek a meglehetősen szabatos *verselés*. Itt mindenekelőtt nem szabad szemére hányunk az aránylag gyakori versus spondiacusokat, mert ezektől csak Νόννος és néhány követője tartózkodott aggodalmasan; tagadhatatlanul bizonyos helyes középutat tart meg, nem oly vontatott mint Ἀρατος és a kynegetikus, s nem oly pedáns, mint Νίκανδρος.²²⁾ Mily szorgos metrikus, mutatja, hogy az utóví névszók

1620) 348, 570, 578. stb. lapjain — azt tartotta, hogy Ἀλιανός kiírta Ὅππιανός-t, de MARTIN után (p. 56) WELLMANN mondta ki De Istro Callimachio cz. értekezése egyik thesisében (Greifswald 1886): «Aelianum et Oppianum ad eundem fontem redire demonstrari potest.»

²⁰⁾ Die Präpositionen εἰς und μετά bei den nachhomerischen Epikern mit litterargeschichtlichen Excursen (Lipsee 1879) 18. l.

²¹⁾ LOHMEYER: De vocabulis in Oppiani Halieuticis aut peculiariter usurpatis aut primum extantibus (Berlin 1866).

²²⁾ V. ö. LUDWICH Quæstiones de hexametris poetarum græcorum spondiacis capita duo (Halle 1866) 13. l.

themahangzóját nem használja a versben hosszúnak, holott Καλλιμαχος-tól egészen az Oracula Sibyllina költőig jóformán minden epikus részben homerosi példa után indulva élt ezzel a verselési szabadsággal.²³⁾ Gondosságát jellemzi, hogy mássalhangzóra végződő rövid hangzós szótagot arsisban hangzós szókezdet előtt fölötté ritkán vesz hosszúnak (e tekintetben a nonnosi iskolának figyelemre méltó előfutára), palimbacchikus és tribrachikus végű szóalakoknak alkalmazását kerüli, tehát az ú. n. metricai nyújtás kiegészítő eszközéhez alig-alig nyúl.²⁴⁾ Mint Ὀμηρος, kit metrikai tekintetben minden Νόννος-előtti epikus mintául szeretett venni, sőt valósággal tanulmányozott, Ὀππιανός is a 3. trochæus után szereti alkalmazni a főcésurát.²⁵⁾

Vége tanító és ismertető eposza egyhangúságán iparkodott valamelyest segíteni is. Ezt akkép vélte elérni, hogy költeményébe helyenkint *hymnikus jellegű részeket* szúrt be,²⁶⁾ melyek között kivált a Földhöz intézett, a maga emelkedettebb hangjával sőt valósággal hangulatkeltő csendes resignatiojával üde pihenőhely a halieutikus tudnivalók felsorolásának hömpölygő és fásaszító áradatában.

A költő tehát mindenestre megérdemli a vele való foglalkozást mind tárgyi mind alaki okoknál fogva.²⁷⁾ De mi csakhamar látni fogjuk, hogy más görög epikusokat tekintve modern korunk nem sok figyelmet fordított reá s még szövegünk sincs, mely behatóbb tanulmányoknak biztató kiindulópontjául szolgálhatna. Hogy egy ily új szöveg jogosultságáról a philologus közönséget meggyőzhessem, legyen szabad mindenekelőtt a költemény fenmaradt kézíratairól számot adni.

²³⁾ RZACH Neue Beiträge zur Technik des nachhomerischen Hexameters (Bécs 1882) 50 [p. 354] — 54. [p. 358.] l.

²⁴⁾ L. RZACH i. é. 81 s köv. lapjait!

²⁵⁾ V. ö. LA ROCHE Zur Prosodie und Metrik der späteren Epiker (Wiener Studien XXII [1900] 35—55. l.) 36. l.-ját. La R. kimutatja azt is, hogy költőnk a 3 spondeusos hexametert jobban kedvelte mint elődei.

²⁶⁾ V. ö. az invocatio-számba menő I 73—79. sorokat, továbbá I 409 s köv. sorokat, II 1—42, III 9 28, IV 11—39, V 336—349.

²⁷⁾ Noha aláírom azt, a mit RONDE mond Crusiusnál (Tübinga és Lipcse 1902) 44. cogitatumában (237. l.): «Dagegen ist es allerdings eine künstlerische Unthat, *Præcepta* über Medicin, Grammatik, Fischfang etc. in dichterischer Form mittheilen zu wollen.»

II. A *Ἀλειτουργικά* kéziratai.*)

- A 1. *Ambrosianus C 222 inf.*, ú. n. bomb. in fol.°, foll. 362, sæc. XIII ineuntis, miscellaneus. A *Ἀλειτουργικά*-t a 258^r—299^v lapokon olvasni kommentár s marginális és interlineáris scholionok kíséretében. Előzőleg a 256^r—257^v lapokon kis ichthyologikus tractatus, fol. 258^r egy vita Oppiani áll. A kézitról behatóan értekezik STUEMUND az *Anecdota Varia I* (Berlin 1886) 237—247. lapjain. Leírását l. MARTINI-BASSI: *Catalogus codicum græcorum Bibliothecæ Ambrosianæ* (2 tomi, Miláno 1906) II 984—990 A* (886. sz. a.). Az interlineáris olvasásokat A*-val jelzem.
- a 2. *Ambrosianus L 38 sup.*, chart. in 8°, foll. 113, sæc. XV. A *Ἀλειτουργικά*-t tartalmazza glossák és sovány scholionok társaságában. A 2^r—16^v foliumokon vörös interlineáris glossákat olvasunk, a 17^r—68^v foliumokon veres és fekete glossákat, a 69^r foliumtól kezdve tisztán fekete glossákat. Fol. 113 más kéztől egy *Ἐορπιτίδης-γένος* áll. Leírását l. MARTINI-BASSI: i. m. I 570. l.-ján (478. sz. a.); ők azonban tévednek, midőn azt állítják, hogy a codexben a *Ἀλ.* csak az V. ének 511. soráig van meg. Az V. könyv fol. 107^v végződik. Előzőleg hiányoznak a 464—511. sorok, de ezek pótolva a 107^v—109^v foliumokon.
- g 3. *Ambrosianus E 112 sup.*, chart. in 4° maioris formæ, foll. 117, sæc. XV. exeuntis. *Νίκανδροσ Θηριακά*-in és *Ἀλεξίφ.*-in kívül fol. 33^r-tól kezdve végig *Ῥοπιανός*-unkat is tartalmazza veres majd fekete interlineáris glossák kíséretében. Leírását l. MARTINI-BASSI: i. m. I. k. 361. l.-ján (315. sz. a.).
- h 4. *Ambrosianus I 47 sup.*, chart. in 4°, foll. 212 (immo 213), sæc. XIV, miscellaneus. Az 1—70^r foliumokon a *Ἀλ.*-t tartalmazza interlineáris glossák és marginális scholionok kíséretében. Leírását l. MARTINI-BASSI i. m. I. k. 551—553. l.-ján (459. sz. a.). Az 1. folium fiatalabb kéztől való; írását (a *Ἀλ.* h₂ l. 1—34. sorát) h₂-vel jelzem. A szöveget glossáló kezét h* h*-val jelölöm.

5. *Ambrosianus H 18 sup.*, chart. in 4°, foll. 165, sæc. XV, miscellaneus. A *Ἀλ.*-t a 9^r—94^v leveleken olvashatni inter-

*) E kéziratokat egyszer már összeállítani igyekeztem a *Neue Jahrb. f. Philologie*-ban (l. lejjebb!). Ott azonban csak 45 kéziratot tudtam elsorolni.

lineáris glossák és scholionok társaságában. Fol. 1^r—7^r ichthyologikus tractatus áll, fol. 7^v—8^v egy vita Oppiani s mi hozzája szokott csatolva lenni. Leírása MARTINI-BASSI-nál. I. k. 503—504. l.-on (425. sz. a.). i*-vel jelölöm azt a kezét, mely a szö- i*-veget interlineáris glossákkal és marginális jegyzetekkel látta el.

6. *Ambrosianus G 48 sup.*, chart. in 4°, foll. 270 (210?) k integrorum et 18 (22—23?) magnopere abscissorum. A 'Αλ.-t a 3^r—120^v leveleken olvashatni. Előzőleg egy γένος 'Οππιανού áll, a 122^r levéltől kezdve végig 'Αχιλλεύς Τάτιος regényét Κλειτοφών és Λευκίππη szerelméről olvasni. Leírása MARTINI-BASSI-nál I. köt. 470. l. (394. sz. a.).

7. *Ambrosianus D 529 inf.*, chart. in fol., foll. 153, j saec. XVI, miscellaneus. Fol. 103^r-tól végig a 'Αλ. öt könyvét olvasni scholionok nélkül. Leírták MARTINI és BASSI a II. köt. 999—1000. lapján (999. sz. a.).

8. *Taurinensis gr. C. VII 1* (antea sign. b. VI. 16), chart. t in 8°, foll. 56, saec. XVI. Fol. 1—45^v állott a 'Αλ.-nak I—III. könyve s előtte egy vita. L. Codices mss. bibl. Regiae Taurinensis Athenæi, rec. Io. PASINUS (Torino 1749) 235. sz. a. A kódex az 1904. évi januárius-havi tűzvész alkalmával elégett.

9. *Venetus Marcianus gr. 468*, ú. n. bomb. in folio, foll. 190, V saec. XIII, miscellaneus. Fol. 1—32^v a 'Αλ.-t tartalmazza sok interlineáris és kevés marginális jegyzet kíséretében. L. ZANETTI Græca D. Marci bibl. codd. mss. (Velence 1740), a 248. l.-on. V*-vel az interlineáris olvasásokat jelzem. V*

10. *Venetus Marcianus gr. 466*, chart. in 4°, foll. 207, v saec. XIV, miscellaneus. A 127^r—206^v leveleken a 'Αλ. I—IV. könyvét olvashatni bő interlineáris, de annál soványabb marginális jegyzetek kíséretében. L. ZANETTI i. m. 247. l.-ját. v*-vel v* az interlineáris kéz olvasásait jelölöm.

11. *Venetus-Marcianus gr. 480*, membr. in folio, foll. 446, m saec. XV, miscellaneus. Fol. 1^r—80^v a 'Αλ.-t tartalmazza interlineáris glossák kíséretében. L. ZANETTI i. m. 252. l.-ját. V. ö. még MAASS Arati Phænomena (Berlin 1893) XIX. l.

12. *Mediceo-Laurentianus LVII, 26*, membr. in 12°, foll. O 113, saec. XIV. A kódexnek számos levele palimpsestus rescriptus. A 9—14. újrairt foliumokon approximativ számítás szerint az V. ének 372—569. sorai foglaltatnak, manapság azonban csak a

11. (nem a 12.) folium rectóján és versóján álló sorok olvashatók tisztábban, vagyis az V. ének 444—466. sorai. Írásuk a X. évszázadra vall. A sorokat megtalálta REITZENSTEIN s Zu Oppian und Columella cz. cikkelyében (Philologus LVII [1898] 317. l.) ad hírt róluk. Magáról a kódexről BANDINI értesít Catal. codd. mss. bibliothecæ Mediceo-Laurentianæ (Firenze 1763—1770) II. k. 372—375. l.-ján.

M 13. *Mediceo-Laurentianus XXXI, 39*, membr. in 4°, foll. 106, sæc. XII. A 21^r levéltől kezdve tartalmazza a 'Αλ.-t sovány scholionokkal. Az előző leveleken 'Ησιόδος Ἔργα καὶ ἡμέραι cz. munkája olvasható. Leírását l. BANDINI i. m. II. kötete 120. l.-ján. FLACH Die beiden ältesten Handschriften des Hesiod und ihre Bedeutung für die Textkritik (Lipce 1877) 17. l. (itt látható a kódex egyik lapjának facsimileje is); 'Ησιόδος-ra vonatkozó értékének meghatározását ill. RZACH Zur ältesten Überlieferung der Erga des Hesiodos (Symbolæ Pragenses [Bécs 1893] 165—194) 169. s köv. lapjait. A 'Αλ.-ban a szöveget egy librarius revidálta olyformán, hogy egyúttal az elhalványult első kéz ductusát kellőm-képen árnyékolta. Ezt a revisió s kezét M²-vel jelölöm. Viszont M³M³-mal egy halványabb ténnyel javító fiatalabb kezét jelzem.

L 14. *Mediceo-Laurentianus LXXXVI, 26*, ú. n. bomb. in 4°, foll. 54, sæc. XIII., mutilus. Hiányoznak u. i. az I. ének 39—287, 417—503., a II. ének 127—288. és 339—688. sorai. A III. énekhez tartozó 2. levél, melyen a 49—100. sorok olvashatók, λ fiatalabb kéztől ered, melyet λ-val jelölök, s melytől valóknak talán a kódexben elszórva fekete ténnyel írt glossák. A szöveg hem-L² zseg a javításoktól: a javító kéz változtatásait L²-vel indicálom. A kódex meglehetősen rossz karban van. Veres és fekete margiális scholionok mérsékelt számban találkoznak. Leírását l. BANDINI i. m. III. köt.-e 369. l.-ján.

F 15. *Mediceo-Laurentianus XXXII, 16*, chart. in folio, foll. 389, miscellaneus. Az 1281-ben írt Ἀλευτικά a 270^r—296^r leveleken olvasható 2 columnában. A 295^r lap facsimiléjét látni WATTENBACH és DE VELSEN Exempla codd. græce. (Heidelberg F* 1878) cz. műve XVII. tábláján. F* az interlineáris olvasásokat F² jelenti, F² a fiatalabb kéz változtatásait. L. BANDINI i. m. II. 140—146., SITTLL 'Ησιόδος-kiadása (Athén 1889) 386. l.-ját, és MERKEL Ἀπολλώνιος ὁ Πόδιος-kiadása (Lipce 1854) LIII. s k. oldalát.

16. *Mediceo-Laurentianus XXXI, 3*, papyraceus in 4°, Z foll. 205, miscellaneus. 1287-ben másolta Μαυροῦλ ὁ Σφηγεύς. E kódex egyik lapját, melyen a Κοινηγετικά IV. éneke 72—96. sorai olvashatók, facsimilében közlik VITELLI és PAOLI a Collezione Fiorentina di facsimili paleografici greci e latini (Firenze 1884) I. fascic.-a 4. tábláján. Az 1^r—100^v leveleken olvasni a Ἄλ.-t glossák és scholionok kíséretében. Leírását l. BANDINI i. m. II 77—80. l.-jain s TUSELMANN i. é. 11. s k. l.-ján.

17. *Mediceo-Laurentianus LXXXVI, 33*, ú. n. bomb. in 4°, f foll. 37, sæc. XIV exeuntis, mutilus. Egy vita Oppiani után (fol. 1^v) következik a Ἀλυστικά az V. könyv 378. soráig (bezárólag). f*-el azt a kezét jelzem, mely a glossákat és a varians lectiókat f* írta s javításokat végzett a szövegben. L. BANDINI i. m. 378. l.-ját.

18. *Mediceo-Laurentianus LXXXVI, 21*, chart. in 4°, e foll. 122, sæc. XV. Az 1^r—78^v leveleken a Ἀλυστικά-t tartalmazza scholionok kíséretében, a 79^v laptól kezdve a Κοινηγετικά-t. TUSELMANN i. é. 10. l.-ja szerint u. a. a kéz írta, a mely a 11. sz.-ú codexet. L. BANDINI i. m. III. k.-e. 365. l.-ját.

19. *Vaticano-Urbinus gr. 148*, chart. in 4°, foll. 80, sæc. u XV. Tartalmazza a Ἀλυστικά-t, s a végén egy vitát. u*-val azokat u* a correctiókat jelöljük, melyeket egy fiatalabb kéz nem éppen nagy számmal engedett meg magának. u²-vel azt az írást jelölöm, u² melyben a IV. ének 513—V. ének vége fekszik előttünk. Leírását l. STORNAJUOLO Codices Urbinates Græci (Róma 1895) 283. s k. l.-ját.

20. *Vaticano-Palatinus gr. 131*, ú. n. bomb. in 8°, foll. 166, n sæc. XIV, miscellaneus. A 131^r—151^v leveleken a Ἄλ. I. énekét tartalmazza néhány marginális és interlineáris scholion kíséretében. A 337—462. és a 681—797. sorok hiányzanak. 129^r—130^r leveleken Vita olvasható. L. STEVENSON Codd. mss. Palatini Græci bibl. Vaticanæ (Róma 1885) 63. l.

21. *Vaticano-Palatinus gr. 96*, chart. in 8°, foll. 129. Az p₂ 1—52. leveleket az 1481. esztendőben másolták, a többi foliumot a XVI. évszázban. Az 54. levélen olvasni a Vitá-t, az 55^r foliumtól kezdve a Ἄλ. I—III. könyvét sovány glossákkal és marginális scholionokkal. RITTERSHUSIUSNÁL és SCHNEIDER 1. kiadásában P. 2 a jelzése, SCHNEIDER 2. kiadásában Pal. 2. L. STEVENSON i. m. 48. l.-ját.

- r_2 22. *Vaticanus gr. 16*, chart. in 8°, foll. 404, sæc. XV, miscellaneus. A 201^r levélen egy vita; 203^r—287^v leveleken a Ἀλ.-t olvasni glossák s elegyest veres és fekete téntával s különböző kezektől írt scholionok kíséretében; ezeket bővebben csak a 3 első könyvhöz olvassuk.
- r_3 23. *Vaticanus gr. 38*, chart. in 8°, foll. 291, sæc. XV exeuntis, miscellaneus. A 61^v—147^v, 144_a, 145_a s 146_a leveleken a Ἀλ. olvasható glossákkal s kezdetben dús scholionokkal. Az 55^r—61^r leveleken Vita van, melyhez ὁπόμεσις-ek csatlakoznak.
- r_4 24. *Vaticanus gr. 39*, papyrac. in 8°, foll. 108, sæc. XVI, miscellaneus. A 46^r—108^v leveleken a Ἀλ. I—III(—617)-ig terjedő részét találjuk elején bő scholionokkal és glossákkal min-dent egy kéztől, fekete téntával írva.
- y 25. *Vaticanus gr. 43*, chart. in 8°, foll. 198, sæc. XV exeuntis, miscellaneus. A 115. levélen vita-t olvasunk s a διαλαμ-βίνετ-jal kezdődő szakaszt (l. BUSSEMAKER 260. l.), a 116^r levél-től kezdve a Ἀλ. I—III. énekét olvassuk szegényes scholionok és glossák kíséretében.
- x 26. *Vaticanus gr. 119*, chart. in 8°, foll. 125, sæc. XV, miscellaneus. A 78^r levéltől kezdődőleg olvasható a Ἀλετριὰ bő, fekete téntával írt scholionokkal az oldalán és vörös téntával írt glossákkal a sorok közt. A szöveg azonban csak a IV. én. 262. soráig terjed s a 125. levéllel megakad. Szöveg és scholionok egy kéztől vannak.
27. *Vaticanus gr. 562*, chart. in 4°, in duobus volumini-bus, a variis manibus scriptus, foll. 284, miscellaneus. A 245^r—284^v leveleket a XVI. sz.-ban írták. A 277^r—284^v leveleken a Ἀλ. I. éneke 398—632. sorait olvashatni glossákkal, a 277. és 278^r lapokon scholionok társaságában.
- r_5 28. *Vaticanus gr. 922*, chart. in 4°, foll. 213, sæc. XV, miscellaneus. A különböző kezektől írt Ἀλ.-t — oldalán bő scholionokkal és a sorok közt glossákkal — a 2^v—123^r levele-ken olvassuk.
- r_6 29. *Vaticanus gr. 923*, papyr. in 4° minoris formæ, foll. 152, sæc. XVI. Tartalmazza a Ἀλ.-t glossák kíséretében s kez-detben veres, majd fekete színű scholionokkal. A 89^r foliumon más írás veszi kezdetét. A IV. ének 628. sorával végződik a szöveg, az elejéről az I. ének 1—42. sorai hiányoznak.

30. *Vaticanus gr. 924*, chart. in 4°, foll. 88, sæc. XVI, r, miscellaneus. Tartalmazza a 7^r levéltől kezdődőleg a 'Αλ.-t fekete, az V. énekhez vörös téntával írt glossák kíséretében és sok scholionnal. Fol. 5 s k.-n vita áll s a Διαλαμβάνει s a διὰ τί οἱ ἰχθύες kezdetű szakaszok, mind egy és ugyanattól a kéztől írva.

31. *Vaticanus gr. 925*, papyr. in 8°, foll. 202, sæc. XVI, r, miscellaneus. A scholionokkal és vörös glossákkal kísért 'Αλ.-t a 3^r (jobban mondva 3^v)—138^r leveleken találjuk. Fol. 2 vita olvasható s a διαλαμβάνει kezdetű szakasz. A kézirat egyideig a párizsi Bibliothèque Nationale birtokában volt.

32. *Vaticanus gr. 1345*, ú. n. bomb. in 8°, foll. 181, sæc. XIII, U miscellaneus, «ex libris Fulvii Ursini» (V. ö. ΝΟΛΗΑC La bibliothèque de Fulvio Orsini [Páris 1886] 184. l. Megelőző vita után a 2^r—93^v leveleken olvasható a 'Αλ. fekete interlineáris glossák és lapszéli scholionok kíséretében végig egy kéztől. Az interlineáris variáns lectionok jelölésére U*-t használok. U*

33. *Vaticanus gr. 1943*, papyr. in folio, foll. 121, sæc. XVII. Egy Σχολίων ὑπαγωγὴ ὑπὸ λέοντος τοῦ ἀλλατίου-t tartalmaz a 'Αλ. II. éneke 219. soráig terjedőleg s a 13. levelen a 'Αλ. I. éneke 1—39. sorait; a kódex elején 3 ὀπιανός-vita-t olvasunk ὑπόθεσις-ekkel.

34. *Casanatensis 306* (olim G. IV. 16), chart. in 4°, foll. C 238, a. 1413 exaratus, miscellaneus. A 65^r—184^v leveleken olvassuk a 'Αλ.-t glossákkal s a III. ének 403. soráig terjedőleg lapszéli scholionokkal. Előzőleg vita s a διαλαμβάνει kezdetű szakasz. Leírását l. ALLEN Notes on greek mss. in Italian libraries (London 1890) 47. s k. l.-ján és BANCALARI Index codd. græcc. bibliothecæ Casanatensis (Studj Italiani di Filol. Class. II [1894] 161—207) 172. l.-ján. C*-vel a manus miniatrix-et jelölöm. C*

35. *Borbonico-Neapolitanus II F 17*, chart. in folio, foll. b 232, sæc. XV, miscellaneus. A 'Αλ.-t a 3^r—128^v leveleken olvassuk interlineáris és lapszéli jegyzetekkel. Közbülső foliumokon de a szöveg szélén is scholionok olvashatók, melyeket lejjebb Scholia Parisina néven emlegetünk: e scholionokat a köv. foliumokon találjuk: 2^v, 4—5, 7—8, 10, 11^v, 13, 14^v, 16^r, 17^v, 19, 21, 23, 25, 27, 29, 30, 32, 34, 36, 38, 39, 41, 43, 45, 48, 50, 52, 55^v, 57, 59, 60^v—64, 65^v, 67^r, 68, 73, 76—78, 79^v, 80^r, 81, 82^r, 83, 85, 87, 88^v, 89^r, 90, 92, 94, 96, 98^v, 100, 102, 105, 107,

111, 113^r. Az 1. levelen vita és halkatalogus. Leírását l. CYRILLI Catal. bibl. Borbonicæ codicum græcorum (Nápoly 1826, 1832) II. k. 162. s k. l.-ján.

d 36. *Borbonico-Neapolitanus II F 18*, chart. in 8°, foll. 64, sæc. XV. ineuntis. A Άλ. I—III. könyvét tartalmazza s a IV.-nek 1- 46. sorát vörös téntával írt glossák (d**) és igen szegényes lapszéli scholionok kíséretében. L. CYRILLI i. m. II. k. 164. l.-ját.

B 37. *Borbonico-Neapolitanus II D 4*, ú. n. bomb. in 4°, foll. 242, sæc. XIII. miscellaneus. A 238^r—242^v foliumokon a Άλ. I. éneke 253—487. sorai találhatók glossák és jelentékenyebb marginális jegyzetek híjával. L. CYRILLI i. m. II. k. 43 és k. s 155—157. l.-ját.

R₂ 38. *Parisinus Regius gr. 2735*, ú. n. bomb. in 8° maioris formæ, foll. 200, sæc. XIV. miscellaneus. Άλ. és előljáró vita az 1^r—82^v leveleken. A szélén scholionok (tömöttebben csak a 41. levélig, aztán fokozatosan gyérebben, az V. énekhez már csak 1), a sorok közt főkép vörös téntával írt glossák, varians lectiok R₂** és correcturák, melyeket R₂*-vel jelzek. A fekete téntával írt R₂* olvasásoknak és javításoknak jelölésére az R₂* jelzést használom. Leírását l. OMONT Inventaire sommaire des mss. Grecs de la bibl. Nationale III (Páris 1888) 32. l.-ján.

39. *Parisinus Regius gr. 2755*, papyr. in 8°, foll. 357, sæc. XV, miscellaneus. A 320^r—343^v leveleken a Άλ. I. énekének 715—797. s a II. ének 1—46. sorai olvashatók helyenkint interlineáris glossák kíséretében s különböző kezektől eredő néhány marginális jegyzet társaságában.*) L. OMONT i. m. III. 35. s k. l.-ját.

R₁ 40. *Parisinus Regius gr. 2861*, papyr. in 4°, foll. 120, sæc. XVI. Ὀλυμπιακοὶ olympiai győzelmi dalain kívül a Άλ.-t is tartalmazza és pedig 1^r—88^v leveleken sorközötti glossákkal és marginális scholionokkal. A 13. levéltől kezdődőleg kissé régibb R₁² kéz írását látjuk; innét kezdve a kódexet R₁²-vel jelzem, fiatalabb R₁^{2*} javításait e résznek R₁^{2*}-vel. Az I. ének 1—623. sorát (vagyis az 1—12. leveleket) tisztára egy kéz írta. L. OMONT i. m. III.

*) Az adatokat a kéziratra nézve főkép Dr. VAJDA KÁROLY kedves barátomnak köszönöm.

k. 51. l.-ját. Schneider II. kiad.-ban jelzése Par. 2, míg R₂-é Par. 1.

41. *Parisinus bibl. Nation. suppl. gr. 498*, chart. in 8°, r foll. 225, sæc. XV, miscellaneus. A 45^r—113^r leveleken a 'Αλ. I—II. éneke s a III. éneknek 1—641. sorai olvashatók sovány lapszéli scholionokkal és veres interlineáris glossákkal. A sorok közt található olvasásokat r*-rel jelölöm. L. OMONT i. m. III. r* k. 270. l.-ját.

42. *Parisinus bibl. Nat. suppl. gr. 166*, chart. in 8°, foll. z₁ 91, sæc. XVII. Az 5^r—91 leveleken a 'Αλ.-t olvassuk glossákkal és lapszéli jegyzetekkel előtte álló vita után. L. OMONT i. m. III. k.-e 227. l.-ját.

43. *Londinensis* (Butlerianus) n. 11890 (plut. 256 B) musei 1 Britannici, chart. in 8°, foll. 110, sæc. XV. A 'Αλ. I—IV. könyvét tartalmazza. Azt a kezét, melytől a vörös glossák erednek, l*-lel, azt, melytől a fekete téntával írt olvasások (s a szegényes) ** lapszéli jegyzetek l*-lel. 1*

44. *Oroniensis-Bodleianus 243 gr.*, chart. in 4°, foll. 187, o sæc. XV, miscellaneus. A 3^r—183^r leveleken a 'Αλ.-t találjuk bőséges marginális és interlineáris scholionokkal. L. COXE Catalogus codd. mss. biblioth. Bodleianæ p. I. (Oxford 1853) 800. s k. l.-ját. Az interlineáris olvasásokat o*-val emelem ki. o*

45. *Middlehillensis* (nunc)-*Berolinensis 156 gr.* (Phillippicus 1560), chart. in 4°, foliorum 111, sæc. XVI. A 'Αλ. I—IV. éneket tartalmazza (az I. könyv végén megszakadó) interlineáris glossákkal és néhány lapszéli jegyzettel. Leírását l. STUEDEMUND-COHN Codd. ex bibliotheca Meermanniana Phillippici Græci nunc Berolinenses (Berlin 1890) 67. l.-ján.

46. *Berolinensis Nro 240*, papyrus, folium 7·5×6, sæc. K IV. p. Chr. n. A 'Αλ. V. énekének 104—119. és 142—157. sorait tartalmazza. L. Berliner Klassikertexte V. 1. p. 80—81. (lejebb id.)

47. *Vossianus miscell. 16*, chart. in folio, foll. ?, sæc. XV. A 'Αλ. I. é.-e 1—169. sorait tartalmazza a 30^r—36^v foliumokon sovány interlineáris scholionok kíséretében. Fol. 29 vita áll.

48. *Heidelbergensis-Palatinus 40 gr.*, ú. n. bomb. in 4° maioris P₁ formæ, foll. 504, sæc. XIV, miscellaneus. A 'Αλ. (vita-val az élen) a 87^v—115^v leveleken olvasható scholionokkal az oldalán. Leírását l. WILKEN Gesch. der Bildung, Beraubung und Vernich-

tung der alten heidelbergischen Büchersammlungen (Heidelberg 1817) 276. l.

- q 49. *Dresdensis Da 26*, chart. in 4° min. formæ, foll. 113, sæc. XV ineuntis. Tartalmazza a 'Αλ. 5 könyvét, de csonkán, interlineáris és marginális scholionokkal. Hiányoznak az I. ének 413—592. s az V. ének 658—680. sorai. L. SCHNORR v. CAROLSFELD: Katalog der Hss. der kön. öff.-en Bibl. zu Dresden (Lipese 1882) I. k. 289. l.-ját. Ú. l. a kézirat a SCHNEIDER 2. kiadásában használt Mosquensis-szel azonos. V. ö. v. GEBHARDT Chr. Fr. Matthæi und seine Sammlung griech. Hss. (Zentralbl. f. Bibliothekswesen XV [1898]) 546. s k. l.-ját.
- z 50. *Dresdensis Da 27*, chart. in 4°, foll. 75, sæc. XV. A 'Αλ. I—III. énekét tartalmazza interlineáris és marginális scholionokkal, előzőleg vita-t és a διαλαβάνει kezdetű szakaszt. Egykor F. SYLBURG és RITTERSHUSIUS birtokában volt, kinél S a jelzete, míg SCHNEIDER 2. kiadásában *Sylb.* a sigilluma. Az olvasásokat, melyek Rittershusius kiadása szerint a sorok között
- z* állanak, z*-vel jelölöm. L. SCHNORR v. CAROLSFELD i. m. 289. l.-ját.
- W 51. *Vindobonensis philol. Gr. 135*, membr. in 4°, foll. 200 (inter folia extant quedam non numerata), sæc. XIV, miscellaneus. Előbb vita, majd a 4^r—141^v leveleken a 'Αλ.-t olvashatni interlineáris glossák és marginális jegyzetek kíséretében. A glos-
W*sáló és javító kezét W*-vel jelzem. L. NESSEL Catalogus sive recensio specialis omnium codd. mss. Græcorum (Bécs és Nürnberg 1690) IV. r. 78. l.-ját.
- w 52. *Vindobonensis phil. Gr. 241*, chart. in 4° minoris formæ, foll. 286, sæc. XV (anno 1445 exaratus), miscellaneus. Az 1^v—77^v leveleken a 'Αλ. I—III. éneke 222. soráig terjedő részt olvassuk lapszéli és sorközötti jegyzetekkel, mindent egy kéztől. L. NESSEL i. m. IV. r. 130. l.-ját.
- w₁ 53. *Vindobonensis phil. Gr. 137*, chart. in 4°, foll. 164, sæc. XVI, miscellaneus. A 71^r—151^v leveleken a 'Αλ.-t találni, a 158^r—161^r leveleken vita-t és ichthyologikus tractatust (152—157. foliumok nincsenek beírva). A 'Αλ. glossák és scholionok nélkül szűkölködik s az V. ének 494. sorával végződik, de még csatlakoznak hozzá u. a. ének 334[335]—346. sorai. L. NESSEL i. m. IV. r. 78. l.-ját.
- S₁ 54. *Vindobonensis phil. Gr. 255*, chart. in. 4°, foliorum

80 (quorum 64, 65, 79, 80 duplicis chartæ scripturaque vacua), sæc. XIV exeuntis (ex libris Jo. Sambuci). Hiányoznak az I. ének 426—548. sorai a 12. és 13. levél közt (tehát 3 folium) s az V. ének 46—140. sorai (azaz 2 folium). Glossa bőségesen van fekete ténával az 1—5. levélen, színessel a 6—78. foliumon. Scholion ú. sz. alig van. Az I. ének 1—125. sorának megfelelő 1—5. leveleket fiatalabb kéz (S_2) pótolta. Glossák, scholionok, S_2 szöveg egy kéztől. L. NESSEL i. m. IV. r. 133. l.-ját.

55. *Vindobonensis phil. Gr. 243*, chart. in 4°, foll. 133, c sæc. XV, miscellaneus. Az 1—4^r leveleken — előző vita után — a Λ . I. k.-nek 1—99. sorait tartalmazza. L. NESSEL i. m. IV. r. 130. l.-ját.

56. *Pragensis VIII H 36*, chart. in 4°, sæc. XV et XVI, p miscellaneus. GOLLOB (l. lejjebb) p. 101—105 írja le; p. 105 szerint a 83^r—120^r leveleken a Λ . első (?) könyvét tartalmazza. ALOYS RZACH prágai egyetemi tanár (kéresemre) a kódexre nem tudott ráakadni.

57. *Pragensis Strachoviensis n° 30* (X II 10a), chart. in fol., foll. 175, sæc. XV, miscellaneus. Tartalmazza egyebek közt a Λ .-t (az 1—47^v foliumokon) részben csonkán előző vita-val. V. ö. SCHUBERT Eine neue Hs. der orphischen Argonautika (Wiener Sitzungsber. der phil.-hist. Klasse d. k. Akademie d. Wiss. Bd. XCVIII, 1881) 449—455. l.-okon. Scholionok és glossák nélkül szürkölködik. L. GOLLOB Verzeichnis der griech. Hss. in Österreich ausserhalb Wiens (Sitzungsb. d. kais. Akademie der Wiss. phil.-hist. Klasse Bd. CXLVI, 1902/03.) 106. l.-ját.

58. *Constantinopolitanus 30/22* sæc. XV, a konstantinápolyi császári könyvtárban. L. BLASS Die griechischen und lat. Hss. im Alten Serail zu Const. (Hermes XXIII [1888] 219—233) 221. lapját.

* * *

Az itt felsorolt kéziratok közül **ABCFLMOP₁R₁R₂S₁UVWZ** bcdfhilmopp₂ruvxx, tehát összesen 31 kódexnek teljes collatio-jával rendelkezem, mihez megjegyzem, hogy p olvasásait Passow után adom, z-ét RITTERSHUSIUS olvasásai szerint, p₂-ét SCHNEIDER első kiadása ill. RITTERSHUSIUS nyomán. A mi F collatioját illeti, azt valamint Z-ét LUDWICH ARTUR königsbergi egyetemi

tanár úrnak köszönöm, ki e kéziratokat 1875-ben vetette össze a hely színén s collatiójukat szeretetreméltó módon rendelkezésemre bocsátotta. F-et különben magam is collationáltam, de kevésbbé pontosan, miként $P_1R_1R_2Vmr_v$ kéziratokat is. Wc kódexeket Budapesten vetettem össze (az 1901 ill. 1892. években); a többieket a hely színén 1890, 1892 és 1903. 04. években tett utazásaim alkalmával.

Az $aegjkn_r_3r_4r_5r_6r_7r_8tw_w_1yz_1$ kéziratokat szemelvényesen collationáltam. q kéziratból meg kellett elégednem azzal, a mit SCHNEIDER 2. kiadásában nyújt. y-ból az I. éneket egészen s a II.-nak 1—42. sorát hasonlítottam össze; ag-ból I 1—121, 253—327, V 440—463; j-ból I 1—129, V 440—460; k-ból I 1—121, 253—337, II 98—131, V. 440—504; en-ből I 1—121; r_2 -ből I 1—110, V 444—458; r_3 -ból I 1—121, V. 444—462; r_4 -ból I 1—146; r_5 -ből I 1—121, V. 444—467; r_6 -ból I 43—130; r_7 -ből I 1—130, V 444—462; r_8 -ból I 1—140, V 444—467; t-ből I 1—321; w-ből I 1—130; w_1 -ből I 1—145; z_1 -ből I 1—149.-et.

Az összehasonlítás alapjául collatióimnál mindig SCHNEIDER 2. kiadása szolgált.

E kéziratoknak egymáshoz való viszonyát külön értekezésben szándéksom tisztázni.

A teljesség kedvéért még megemlítem, hogy LUDWICH ÜBER das Spruchbuch des falschen Phokylides (Ind. 1. Königsberg 1904) cz. értekezése szerint (3. l. 2. j.) a Vindobonensis phil. gr. 169 excerptumokat tartalmaz Ὅπιανός-ból.

III. A Ἀλεντιζά kiadásai.

I. A *Juntina*. A Ἀλεντιζά ed. princepsének bibliographiai leírása a következő:

ΟΗΗΗΑΝΟΥ ΑΛΙΕΥΤΙΚΩΝ | ΒΙΒΛΙΑ ΗΕΝΤΕ | ΟΡΡΙΑΝΙ
DE NATVRA SEV VENATI | ONE PISCIVM LIBRI QVINQVE
(a címoldalon); p. 2v ΒΙΟΣ ΟΗΗΗΑΝΟΥ | ; A 4 -66v lapokon a
Ἀλ. áll: ΟΗΗΗΑΝΟΥ ΑΛΙΕΥΤΙΚΩΝ | ΒΙΒΛΙΟΝ ΗΡΩΤΟΝ stb.
67r ez áll: Ἐπιδιορθώσεις βιβλίου (vagyis a sajtóhibák jegyzéke),
67v: *Impressum Florentiae in Aedibus Philippi Juntae | Floren-
tini. Anno ab incarnatione DXV | supra mille mense Julio*

Leone | Decimo Pontifice. Kis 8°. Az 1^v lapon a 2^r 3. soráig terjedőleg levél e czímmel: BERNARDVS IVNTA. D. MARCO MV | SVRO VIRO DOCTISSIMO. S. P. D. E levélben egyebek közt ezt olvassuk: «Vt autem libentius hoc legant opusculum, postquam isthic apud te tribus exemplaribus nostrum, tua ope castigatius redditum fuit, totidem hic quoque apud nos uetustissimis codicibus diligentissime examinatum esse non ignorent.» Ebből azt látjuk, hogy a Μουσούρος-tól három kézirat nyomán javított szöveget Firenzében 3 régi kézirat alapján javítva adták ki. Melyik az a 3 régi kézirat, azt nehéz eldönteni; minden, a mit némi valószínűséggel meg lehet állapítani, az, hogy M-et (ill. M² és M³-at) használta a kiadó. A mi t. i. M-et illeti, a *Junt.*-ban olvasunk I 51 ἀσιδῆλα-t, melyet csak M² és p nyújtanak, I 167 προκλινδόμενον-t, mely igaz, hogy megvan bx-ben, de προκλινδόμενον alakban megvan M-ben (M³ javítja προπροκλινδόμενον-ra), I 270 μυχὸν (a többi kézirat νομὸν, νόμον, νομῆν-t ad), melyet csak z ad és M, továbbá A* és l*. Melyek a Μουσούρος-féle velencezi kéziratok, azt sem állapíthatjuk meg valamennyire nézve. Csak annyi látszik bizonyosnak, hogy P₁-et használta Μουσούρος s olvasásait bizonyos figyelemben részesítette. Így pld. I 141-ben ἀνιηραι-t olvasunk a mi editio princepsünkben, mely lectiót kézirateim közül csak P₁ és h* nyújtják, I 114-ben ποταμοί-o-t olvasunk, mi csak P₁ bf kéziratokban található, végre az a 3 byzantiumi vers, mely a Ἀλυσουτζά-t a Juntinában berekeszti, tudtommal R₂ kivételével csakis P₁-ben van meg. f használatára az I 82 ἐφίστο-ja vall.

A kiadás leírása egyébként még PANZER Annales Typographici ab anno MDI ad annum MDXXXVI continuati, Vol. VII. (Nürnberg 1799) 21. l.-ján található. Megvan a firenzei Delcianában és a nápolyi Bibliotheca Nazionaleban.

2. Az *Aldina*. Az Aldina bibliographiai leírása ez: OHHH-ANOF AMETIKΩN | BIBAIA HENTE. | TOY AITOF KYNHETIKΩN | BIBAIA TESSAPA. | *Oppiani de piscibus libri V | Eiusdem de uenatione libri IIII. | Oppiani de piscibus Laurentio | Lippio interprete libri V.* Delphines borgony. F. 1^v: dedicatiós levél e czímmel: FRANCISCVS ASVLANVS. M. | ANTONIO PASSERO | IANVENS. S. | F. 2 előszó az olvasóhoz: IDEM FRANCISCVS ASV- LANVS LECTORI. F. 3: BLOS

ΟΠΠΙΑΝΟΥ F. 4—64^r: ΟΠΠΙΑΝΟΥ ΑΛΙΕΥΤΙΚΩΝ | ΒΙΒΑΙΟΝ
 ΠΡΩΤΟΝ czímmel a Ἀλιευτικά. F. 65—102^v ΟΠΠΙΑΝΟΥ ΚΥΝΗ-
 ΓΕΤΙΚΩΝ ΒΙΒΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ czímmel a Κυνηγετικά. — F.
 103 és 104 üres lapok. — F. 105: VITA OPIANI LAVRENTIO
 LIPPIO COLLENSE | INTERPRETE. — F. 106^r: ARGVMENTA
 QVINQVE LIBRO RVM OPIANI DE PISCIBVS s az I. R.
 tartalma latin versekben. — F. 106^v OPIANI DE PISCIBVS
 LAV | RENTIO LIPPIO COLLEN | SE INTERPRETE. LIB. I.
 czímmel kezdődik a latin fordítás s tart a 166^v levélig. A 167.
 számozatlan levélen olvasható: VENETHIS IN AEDIBVS ALDI |
 ET ANDREAE SOCERI | MENSE DECEMBRI | MDXVII. s
 alatta a 21 quaternio nyugtázása. Kis 8°. V. ö. PANZER i. m.
 VIII. (1800) 440. l. Ezt a kiadást nem becsülik annyira, mint
 a Juntinát. SCHNEIDER nagyobbik kiadása VII. lapján így nyilat-
 kozik róla: «mihi certissime constiterit, Fr. Asulanum fere om-
 nia ea loca, ubi a Juntinae scriptura discessit, magis depravasse
 quam correxisse.» Egyik menthetetlen hibája, hogy a Juntina
 sajtóhibáinak nagy részét változatlanul átveszi: így I 65 πολλοί-t,
 73 ἰλίκοις-t, 116 ὀνόεσσα, 153 ἐγκαταδῶς, 154 ἄησιν, II 267 ἐήν,
 289 ἔρκος, 316 κύρωκός, 352 ἰστία stb. De szövegkritikai szem-
 pontból az talán még súlyosabb beszámítás alá esik, hogy az
 Aldina csak a Juntina *eredeti* kézírataival operál (a Μουσούρος-
 éival s nem a firenzeiekkel) s csak annyiban tér el a Juntiná-
 tól, hogy ezeknek a kéziratoknak fokozottabb jelentőséget tulaj-
 donít a szövegmegállapításban. Mert csak így történhetett, hogy
 ἡπατοι-t olvasunk a Juntinában és az Aldinában egyaránt, ez
 az olvasás pedig véletlenül V-ben és m-ben van meg, tehát 2
 velencei kéziratban. I 165-ben ἡν, ει-t, de kivált ὦν-t nyújtanak
 a kéziratok; a *Junt.* és *Aldina* P₁R₂Vf kódexekkel ὦν-t olvas.
 A dolog talán így áll: Μουσούρος V-ből készített másolatot P₁
 lectióit figyelembe véve s talán h-ét s ezt a szöveget küldte
 Juntának, ki az M, f s F kézirat alapján javítottan bocsátotta
 közre a szöveget. *Asulanus* talán magából a Juntinából nyomatta
 le a szöveget V olvasásait több figyelemben részesítve, mint
 azelőtt részesítették. Így értjük, hogy I 24-ben χλοάζουσι-t ad
 (a *Junt.* χλοάουσι-t), I 33-ban ἔρκουσιν-t (melyet a *Junt.* is ad),
 I 128-ban ἄγγι-t (εἰσι-t a *Junt.*), 129-ben χίρρις-t (χίρρις V, σκίρ-
 ρις a *Junt.*), 142-ben σκόμβροι-t (σαῶροι-t a *Junt.*), 144-ben ζώ-

ουσι-t (παίρουσι-t a *Junt.*), 167-ben πρόπροκλινδούμενον-t (sic!; προκλινδούμενον-t a *Junt.*), 172-ben ἐπὶ τῆσιν-t (ἅμα τῆσιν-t a *Junt.*), 255-ben ἀργενοί-t (m: ἄργενοι; a *Junt.* ἀργεννοί-t) stb., melyek mind V-nek az olvasásai. A hanyagul sajtó alá rendezett kiadás még a következőkre is éreztette depraváló hatását, I 278-ban pld. Φυζίπολιν sajtóhibája átment a TURN. és RITTERSHUSIUS kiadásaiba is. I 319 παλιν ζωοί-al TURNEBUSnál is találkozunk.

3. *Turnebus kiadása.* Leírása: ΟΠΠΙΑΝΟΥ ΑΝΑΖΑΡΒΕΩΣ ΑΛΙΕΥΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΑ Ε, ΚΥΝΗΓΗΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΑ Δ ΟΠΠΙΑΝΙ ΑΝΑΖΑΡΒΕΙ | De Piscatu libri V. | De Venatione libri IIII Majd kigyótól körültekert lombos galy. Βασιλεῖ τ' ἀγαθῷ κρατερῷ τ' αἰχμητῇ. PARISIIS, MDLV. Apud Adr. Turnebum typographum Regium. Ex priuilegio Regis. | IV+207+(13 számozatlan)+202 l. Ezek a Vita Oppiani görögül s a Διαλαμβάνει kezdetű szakasz; majd a Ἄλ. és Κυν. görögül; azután Turnebus variæ lectionesei; végre a Vita latinul, a Ἄλ. Lippius fordításában s a Κυνηγετικῆς prózai fordítása Turnebustól. 8°. Megvan pld. a római Bibl. Vittorio Emanuele-ben, de a Casanatensisben is. Kiadásáról SCHNEIDER nagyobbik editiója praefatiójában (p. IX) ekként nyilatkozik: «Egregiam profecto hic Oppiano navavit operam, in quem praeter artis typographicae ornamenta, quibus Turnebiana editio inter reliquas omnes eminet, *praeclaras ingenii copias* codicumque manuscriptorum ope contulit. Vellem quidem vir doctissimus indicasset, quosnam et quot libros ad emendandum Oppianum adhibuerat.» Majd lejjebb (p. X., s v. ö. p. XVI is). «In libris de Piscatione saepe animadverti codicem Regium secundum [vagyis R₁] consentire cum varietate codicis Turnebiani.» S tagadhatatlan, hogy Turnebus kiadása haladás az Aldinához képest. Hogy R₁-et használta, talán a következőkből világlik ki (ha az I én. 1 345. sorainak varians lectioit tartjuk szem előtt: A *Juntina* I 99-ben βουγλωσσοί τε καὶ-t áll, βουγλωσσοί τε καὶ-t az *Aldina*; Turnebus megtartja ezen a metrumba nem illő varianst, mert R₁ is adja, pedig I-ben, melyet sokkal sűrűbben használt, a helyesebb βούγλωσσά τε καὶ-t találhatta. Noha I 131-ben a *Juntina* és *Aldina* ποιήσιν-t hagyományoztak s ez áll I-ben is, TURNEBUS R₁-el ποιήσιν-t áll. I 259-ben ἀρηρότα áll TURNEBUS szövegében, miként R₁-ben, míg a *Juntinában*, *Aldinában* és I-ben ἀρηρότες áll. I 305-ben a két

első kiadásban ἐρπηστῆρες áll (I 312-höz azonban az Aldinában ἐρπυστῆρσιν!), I-ben ἐρπηστῆρες (I-ben I 312 ἐρπυστῆρσιν), TURNEBUS mindamellett ἐρπυστῆρες-t ád, mely változatot persze később az első kiadások is nyújtják (pld. II 181; de pld. II 385 ismét ἐρπηστῆρος s itt I ἐρπυστῆρος-t!), de mely egyformán váltakozik a kéziratokban, a mint azt már WERNICKE Tryphiodorus-kiadása (Lipcese 1819) 68. l.-ján észrevette, tehát R₁-ben is, hol pld. II 181-ben ἐρπηστῆρες van hagyományozva, míg viszont II 455-ben ἐρπυστῆς. De sokkal jobban bizonyítható be, hogy TURNEBUS I-et használta. Mert ha pillantást vetünk javításainak lajstromára, azt látjuk, hogy pld. az I. ének 1 600. sorához adott javításai közül 20 esetben I-hez tér vissza, 9 esetben jónak látja I-től eltérni, tehát 31 helyet illetőleg 29 esetben nyilvánvaló a kapcsolat I-lel. Különösen prægiansan mutatja ezt az I. ének 241. sorához fenmaradt θηρητῆρα variants, mely csak még v-ben van meg, s TURNEBUS kiadásában a javítandók között áll. S nehogy arra gondoljunk, hogy talán az I-lel szorosan összefüggő v a TURNEBUS kézírata, ott van I. 115-höz a singularis olvasás ὄδ' ἱλαρὸν I-ben, s íme TURNEBUS ezt a versbe nem illő alakot a javítások közt felsorolja, ill. szövegében kívánja olvastatni. Turnebus kiadását tehát most, hogy I kódexnek olvasásaival rendelkezünk, már nem fogjuk oly nagyra becsülni, mint azt SCHNEIDER tette. Szövegkritikai eljárása egyáltalában abban állott, hogy egyrészt a *Juntina* és *Aldina* consensusától irányította magát, másrésztől I, kisebb mértékben R₁ kódex olvasásai által. Saját coniecturái csekély számmal vannak.

4. *Rittershusius kiadása.* Leírása: OPPIANI Poëtæ Cilicis *DE VENATIONE* Lib. III. *DE PISCATV* Lib. V. *Cum interpretatione Latina, Commentariis, et Indice rerum in utroque opere memorabilium locupletissimo*, Confectis studio & opera CONRADI RITTERSHVSII *Brunſuicensis* I. V. D. Qui & recensuit hos libros denuò, & Adr. Turnebi editionem Parifiensem cum trib. Mss. Palatinis contulit: inde & var. Lect. & Scholia Græca excerptit LVGDVNI BATAVORVM, EX OFFICINA PLANTINIANA, Apud Franciscum Raphelengium, MDXCVII. Kis 8°, 86 számozatlan lap (előszó, proœmium és prolegomena), 376 lap szöveg szembeállított latin fordítással, a végén halkatalogussal, 16 lap index s Pithopœusnak egy latin versével, VI+

344 l. commentarius-sal, 164 l.-on SCHOLIA IN OPPIANI HALIEVTICA. — Végre 4 számozatlan l.-on versek, majd 2 l.-on DE VARIETATE LECTIIONVM Monitio, és az utolsó l.-on ERRATA. Erről a kiadásról*) SCHNEIDER nagyobbik edíciója X. l.-ján a köv. lesújtó véleményt hangoztatja: «Postremus ad Oppianum edendum accessit CONR. RITTERSHUSIUS, qui utrumque carmen latina interpretatione et commentariis magis obruit et obscuravit, quam explicuit . . . liquide . . . pronuntiare audeo, parum eum in Cynegeticis, in Halieuticis vero plane nihil intellexisse.» Majd lejjebb (p. XI): «Magna etiam ejus fuit in vetustis editionibus comparandis negligentia.» E lesújtó vád kötelességünké teszi, hogy Rittershusius kiadásával kissé behatóbban foglalkozzunk. E cselből mindenekelőtt meg kell állapítanunk, Rittershusius kiadása előzőivel szemben tüntet-e fel valami haladást, s ha igen, miben?

Rittershusius szövege alapjául a Turnebus kiadását vette, melyet számbavehetőbb változtatások nélkül nyomtatott le. A *Juntina* olvasásait nem vette figyelembe.¹ Összesen 27 javítást kockáztatott, de ezek közül alig 1 2-nek juttatott helyet a szövegben: főleg a lapszélen ill. a kommentárban helyezte el, min éppenséggel nem fogunk sajnálkozni. Három kézirat variánsait sorolja el, ú. l. pontosan, de nem teljességre törekedve. E kéziratok variánsai a maguk egészében mentek át SCHNEIDER mindkét kiadásába. De mivel közülük csak P₁ tartalmazza teljesen a Ἑλιευτικά-t, míg p₂ és z csak az I III. éneket, Rittershusius kiadása a IV—V. énekeket illetőleg csak TURNEBUS-on és P₁ olvasásain alapszik. mi bizony apparatusnak kevés. Haladás a korábbi kiadásokhoz képest, hogy edíciójában először közöl scholionokat is, de mivel kézirateinak csak egyike tartalmazza teljesen a Ἑλιευτικά-t, a IV V. énekhez scholionokat már alig olvasunk, jóformán tisztára glossákat. Haladás végre, hogy szövegét latin prózai paraphrasis-sal látta el s hogy először adott philologiai kommentárt. Ez a kommentár — tagadhatatlan — nem sok tárgyi ismeretet árul el: nevezetesen nincsenek benne értékesítve RONDELETIUS, GESNER és VUOTTON természetrajzi munkái. Inkább retorikai és poétikai

*) A másodikat (V. ö. SCHNEIDER kisebbik kiadása 210. l.-ját) nem ismerem és nem juthattam hozzá.

nézőpontból magyaráz Rittershusius, ókori írókra fölöslegesen módon hivatkozik. Ismereteinek mélységéről legjobban úgy alkothattunk magunknak képet, ha javításait vesszük közelebből szemügyre.

I 93-ban kéziratai γάρ-t adnak. «Malim ἰχθῦσιν ἄρ írja — nam τὸ γάρ non quadrat huic loco.» A *Juntina*, *Aldina* és TURNEBUS kiadásai is γάρ-t nyújtanak. Már pedig γάρ Oppianusnál nem vezet be nagyobb szakaszokat, hanem rendszerint vagy a μὲν vagy a δέ. Így pld. az I. ének 45 kikezdéséből (a mi helyünket nem tekintve) 7 van μὲν-nel bevezetve, 29 δέ-vel.*) Továbbá már a 95. sorban olvasunk újabb okadatolást γάρ-ral. Rittershusius tehát helyesen észrevette, hogy a γάρ itt nem állhat meg; de azért conjecturája sem állhat meg, mert δ' ἄρ szorosabb csatlakozást fejez ki, mint a milyenre kérdéses helyünkön szükség van. Mégis elfogadták GUIETUS, BRUNCK és a δ' elhagyásával SCHNEIDER első kiadásában. Második kiadásában azonban utóbbi már q lectiójának, μὲν-nek, adott elsőséget. Mert az archetypusban már valószínűleg az állott, a mi V-ben: μὲν γάρ. Innen FAq és (R₁ W anyakéziratán át) W-be (de m-be is) μὲν származott le, a többi kódexbe γάρ.

I 194 ἐνισχομένους maradt ránk a kéziratokban (ἐνισχομένοις b, ἐπισχομένους Adi); RITTERSHUSIUS ἐνισχομένω-t conjiciál a sok accusativus miatt. De hogy ezt a passivumban álló igét δεσμῷ-val kössük össze s ne a halakra vonatkoztassuk, arra nehezen leszünk rábírhatók.

I 209-ben meghagyja szövegében TURNEBUS olvasását, melyet ez ismét a *Juntina* után adott: ναυτιλίῃσι τετιμῆνε, de mivel P₁ és z ναυτιλίῃσι τετιμῆνε-t adnak, p₂ ναύτησιν τετιμῆνε-t, ő a τετιμῆνε-t meg kívánja tartani s a ναυτιλίῃσι helyett ναυτιλίῃς-t ír, mit különben Cu is hagyományoznak (s ναυτιλίης formában pr is!). Tudván azt, hogy a fiatalabb kéziratok corruptelái jobbára a ναυτιλίῃσι τετιμῆνε olvasás (így MVbd-ben!) emendatióiból származtak, mely a metrumba nem fér, FA ναυτιλίῃσι τετιμῆνε-jét fogadjuk el. Hiszen csak egy pár sorral feljebb mondja a költő

*) S ezen nem változtat h kódex kiadatlan scholion: Ἐνταῦθα ἀργὴ τῆς διηγέσεως ἐν δὲ ταῖς ἀρχαῖς τῶν διηγέσεων ποτὲ μὲν ὁ γὰρ οὕτως ἀργὸς τίθεται, ποτὲ δὲ οὐ τίθεται.

a πόμεπιλος-ról ὃν πέρι ναῦται ἄζονται; a ναυτιλῆς τετιημένε-nek (= a hajózasok miatt szomorú-nak) helyünkön kellő értelme nincs. Midőn I 224-ben ὑποτρόπιος-t ὑπὸ τρέπιος-ra akarja javítani (mit Wi hagyományoznak nyilván íráshibából), elfelejti, hogy egy τρέπιος alak szóképzéstanilag épp oly lehetetlen, mint egy ὄψιος alak (cf. ὑπόψιος!) egy ὀπ*-ból.

I 327-ben δ-t ajánl ὃν helyett; javítását elfogadták KOECHLY (Coniectanea p. 14) és LEHRS.

I 369-ben kézírataiban μελανθύνωνν-t talált s azt μέλαν θύνωνν-ra javítani ajánlja. SCHNEIDER mindkét kiadásában s LEHRS is ezt írják. Csakhogy a conjectura még GESNER-től való. Hogy nem valami új halfajtáról lehet szó, hanem az Αἰλιανός-nál (Περὶ ζ. XIII. 17) leírt ἄλκιμον ἰχθύων φῶλον-ról, mutatja, hogy Αἰλιανός kiemeli, hogy τὰ μὲν νῶτα αὐτῶ κυανοῦ μεμίμηται χροῶν τοῦ βαθυράτου. Egyébképpen két kitűnő kézirat is megerősíti a μέλαν θύνωνν olvasást, F és M^a.

I 684-ben P₁ olvasását (δελφῖτιν ἑοῖς) δελφῖσι νέοις-ra szeretné javítani.*) A javításra semmi szükség sincs, akár a régibb kódexek δελφῖσιν (δελφίσιν) ἑοῖς (ἑοῖς)-át, akár a fiatalabbaknak δελφῖνες (δελφίνες) ἑοῖς-át fogadjuk el, mert ἑοῖς meghagyása ellen semminemű érvet sem hozhatunk fel.

II 17-ben kiindulva z-nek interlinearis olvasásából ἀλλοίων ἔργων, ennek elfogadása esetén ἐπώνυμος helyett ἐπιώνυμος-t ajánl. Már most igaz, hogy van ἐπίοπος, ἐπεικτός Oppianusnál, de sehol a görög epikában nem fordul elő az ἐπιώνυμος alak. Maga Oppianus pld. az ἐπώνυμον-t használja I 133-ban, ἐπώνυμος-t I 169, 185, 371 stb., ἐπώνυμοι-t I 378, 590 stb. sorokban.

II 137-ben a csak a prózában használatos κεκορημένος-t ajánlja felvenni a hitelesen hagyományozott κεκορημένος helyett. V. ö. Hom. ξ 456 κεκορημένοι, Hesiod. Erg. 593 κεκορημένον, Ap. Rh. I. 576 κεκορημένα, Nic. Alex. 454. κεκορημένον, Ther. 127 κεκορημένα stb. BRUNCK κεκορημένος-t kíván.

II 157-ben, mivel P₁ és z a helyes ἔσθησεν helyett στήσεται-t hagyományoznak (így még ACR₁S₁U*d**filoruvx), ezt στήσεται-ra javítja, hogy a versbe férjen, úgy a hogy MW kódexek máso-

*) Tényleg V 587-ben olvassuk δελφῖνι νέω!

lója is cselekszik. Mi az eredeti ἔστησε lectióból, melyet R₁Ubd kódexek őriztek meg (V ἔστησε τε-t!), egyfelől kimagyarázni tudjuk az ἔστησεν-t, másfelől a στήσεται-t. A medialis alaknak — ott lévén a 156. versben a μύσσειν — jogosultsága nincs.

II 311 ἀνταί-jához apparatusa minden különösebb megjegyzés nélkül ἀντά-t hoz. De hogy ἀντός e semleges többesét mire vonatkoztassuk, lehetetlen megmondani.

II 528 ἐπεισπέσοι; P₁ ἐπισπέσοι variánsát javítja vele. De ez az olvasás singularis. A kéziratok nagyobb részében ἐπιζέσει, kisebb részében ἐπιζέση és ἐπιζέει áll. A ki P₁-nek viszonyát ismeri a többi kéziratokhoz, hajlandó lesz az ἐπεισπέσοι-t glossának venni. A nélkül, hogy itt állást foglalnánk a helyes lectio kérdésében, megjegyezzük, hogy azokon a helyeken, hol Ὀππιανός-nál ὅτε előfordul (tehát I 203, 237, 343, 350, 501, 620, 664, 671, 680, 736, 753, II 99, 108, 237, 350, 607, III 239, 260, 406, 419, 449, 465, 512, 520, 614, 632, IV 65, 315, 335, 385, 393, 462, 511, V 114, 160, 198, 199, 227, 288, 304, 379, 403, 490, 583, 617, 624) mindig vagy indicativusban vagy conjunctivusban találjuk a ὅτε-val bevezetett mondatnak állítmányát, — optativusban sohasem.

II 558-ban τῷ xai helyett τὸ xai-t olvas a korábbi kiadásokkal ellentétben. SCHNEIDER mindkét kiadásában elfogadja javítását, de Rittershusiust meg nem említi. A SCHNEIDER-től használt kéziratokban is τῷ xai olvasható. Mivel jó kéziratok is megerősítik R. olvasását (így MFWblv), elfogadjuk, annál inkább, mert tudjuk, hogy Ὀππιανός a διὰ τοῦτο kifejezésére a τὸ-t épp úgy használta, mint a τῷ-t, akár Ὀμηρος (l. EBELING Lex. Homer. [Lipsiæ 1885, 1880] II p. 11); de figyelembe véve azt, hogy mi Ὀππιανός kézírataiban a Ἠρωδανός-féle helyesírás nyomaival találkozunk, O. egy és más helye számára inkább a τὸ alakot fogjuk követelni.

II 603-ban az értelemnek jobban megfelelő αἰμοχορή-t ajánlja, mert két kéziratában αἰμοβορή-t talált. Úgyde ez az egyébképen lehetetlen alak sehonnan sem ismeretes. Így tehát megmaradunk a vulgata olvasása mellett.

II 625-ben ἐν δ' ἐγέλασαν-t kíván ἐκ δ' ἐγέλασαν helyett, s ἀποφθιμένοις-t, nem ἐπὶ φθιμένοις-t «rectius enim dicitur ἐγγελῶν τινί, quam ἐκγελῶν ἐπὶ τινί.» Ὀππιανός-nál II 303 ἐπεγγελώσα-t

találunk abszolút jelentésben. S íme M ἐν-t nyújt, tehát az ἐπὶ τῷ μέρει mellett Rittershusius conjecturája megállhat.

II 653-ban Schneider-től elhallgatott conjecturáját (ἀπέχουσιν-t ἀνέχουσιν helyett) KORCHLY és LEHRS is elfogadták.

III 7-ben az egyértelműleg hagyományozott ἀνέγκαν-t RITTERSHUSIUS ἀνέθγκαν-ra akarja változtatni. Javaslatát SCHNEIDER elhallgatja. Rittershusius kétségkívül észrevette, hogy ἀνίημι Ὀππιανός-nál (I 230, 741, II 310, 317, 320, 343, 396, 520, 602, IV 306, 487, V 51) a remitto megeresztek értelmében fordul elő s ezért óhajtott eltérni a hagyománytól. Persze conjecturája elfogadhatatlan.¹⁾

III 37-ben, mivel z ῥίμψα δ' οὖν ἐκπλεῖσαι-t hagyományoz, ῥιμψαδὸν ἐκπλεῖσαι-t javasol. Bizonyos, hogy Ὀππιανός szereti a -δὸν képzővel képezett határozószókat, pld. λυσσῆδὸν II 573, διασταδὸν I 502, ὀπορθαδὸν III 145, 618, IV 430, V 387, παραρθαδὸν III 298, παρασχεδὸν III 364, IV 442, V 75, 104, ἀποσταδὸν III 500, IV 137, ὀμίλαδὸν I 614, IV 118, καταφυλαδὸν III 644, οἰστρηδὸν IV 142, ἀγεληδὸν IV 423, σωρηδὸν IV 473, διακριδὸν I 498, IV 408,²⁾ — de határozószóból határozószót aligha képezett!³⁾

III 100-ban a kéziratok meglehetősen egyértelműséggel ὦψι δ' ἀναθρώσκει-t adnak; csak z ἀδ ὦψοῦ δ' ἀναθρώσκει-t — (s ezt RITTERSHUSIUS ὠψοῦ δ' ἀνθρώσκει-re javítván, elfogadhatónak tartja), — továbbá A ὦψει δ' ἀνθρώσκει-t, li pedig ὦψει δ' ἀναθρώσκει-t. Az ἀνθρώσκει alak nem okozna nehézséget: I 430 ἀνθρώσκουσι, II 593 ἀνθρώσκοντι, I 629 ἀμπύσωσι, 741 ἀμπνέσωσι, II 6 ἀμπετάσαι, 69 ἀγκλίνασα, 109 ἀγκλινθεῖσα, III 348 ἀγκλίνεις, V 397 ἀνστρέψειςεν, 609 ἀνδύνει olvasható. Más kérdés, hogy megállhat-e itt a ὦψι? III 637-ben ezt olvassuk: Ἐψι κολωνὸν ἴδρις ἐπαμβαίνει [conj.-ből!] θυννοσκόπος; V 399 ὦψει δ' ἀναπλώει κοῦρον πλῶον ἀπαίρουσα. Viszont a ὠψοῦ alakkal nem találkozunk

¹⁾ Igaz III 201-ben ἐνέηκε, ἀνέηκε, ἀνέσηκε vegyesen van hagyományozva a kéziratokban.

²⁾ Mihez hadd adhassuk a III. 360. sorában I² Izv kéziratokban hagyományozott πανημαδὸν-t.

³⁾ Legfeljebb ha föl nem akarnók tenni, hogy ῥιμψαδὸν az eredeti alak, melyből apokope útján úgy származott a ῥίμψα, mint Aristarchos szerint (ad φ 81) ἀμαρτίη a ἀμαρτηδὴν-ből!

seholsem. Nem fogunk tehát a hagyományon változtatni; ha változtatni akarunk, — szem előtt tartva a III. 129. sorát (ὁψός' ἀναθρώσκων) s a IV. 461. versét ὁψός' ἀναπλώσῃ) — inkább ὁψός' ἀναθρώσκει-t írunk.

III 261-ben TURNEBUS kiadása kétségtől sájtóhibából ἀναψάμενος περὶ λαίῃ-t ád; RITTERSHUSIUS lenyomatja, megjegyzi, hogy 2 kézírata χειρὶ-t ad, következôleg χειρὶ-t ajánl. Ez azonban nem új fölfedezés, tekintve, hogy χειρὶ áll a Juntinában és az Aldinában s a kéziratok egy tekintélyes részében (bizonyára p₂-ben is; f χειρῇ!), míg a többiben χειρὶ van hagyományozva.

III 386-ban Rittershusius szövege ὡς δὲ τις ἐν ξυλόχοισιν ὀρέσσερος ἀγροιώτης-t ád; a lapszálen megjegyzi, hogy z a τις és az ἐν közé ἀνῆρ-t szúr be, miért is ὡς δὲ τ' ἀνῆρ ξυλόχοισιν-t olvas. Schneider kiadásaiiban nem teszi szôvá a javítást. Hogy a conjecturát kellôképpen értékelhessük, ismernünk kell a hagyományt. A hagyomány pedig — ha z-tól eltekintünk — egyértelmûleg ὡς δὲ τις-t ád, s ettôl nincs okunk eltérni. Az ἀνῆρ glossa, melyet valamely másoló beszûrt, mivel szeme elôtt lebegett I 237: ὡς δ' ὅτ' ἐν ξυλόχοισιν ἀνῆρ λαίψηρά θέουσιν θηρητήρ stb. s II 350: ὡς δ' ὅτε θηροτρόνων τις ἀνῆρ δεδαημένος ἔργων stb.

III 423-ban, e sorban: ἀμφὶ δὲ ποίας εἰσαλίαις στομίουσιν ἐδόσατο áll RITTERSHUSIUS szövegében, a lapszálen pedig ἐδόγησατο mint gyanítás. De ἐδόγησατο áll már a Juntinában és az Aldinában is; ἐδόσατο csak a Turnebus sajtóhibája, melyet Rittershusius átvett. Hiszen ἐδόγησατο áll a Turnebustól használt I-ben, a Rittershusiustól használt P₁-ben s összes többi kézírataimban.

III 559-ben (ἐν δ' ἄρα νηὶς) ἔλκει γόμφος ἄρημεν ὁ δ' ἔλκεται ὀρφανὸς ἀλκις olvasható Rittershusius szövegében; kiadónk ἔλκει helyett ok nélkül ἔρκει-t javasol. Παρανομασία ritkán fordul elô Ὀπιανός-nál, de csodálatos módon éppen ἔλκω ige tövével kapcsolatban, pld. V 197 ἄλλοθ' ἐκὼν, ἔλκων τε καὶ ἐλκόμενος παλίνορτος, 239 ὁ δ' ἔλκεται οὐλόμενος θῆρ οὐκ ἐθέλων, μόχθῳ τε καὶ ἔλκει θυμὸν ἀλῶν, 571 ἄλλ' ἄμα παιδὶ ἐλχομενφ δόστηνος ἀνέλκεται.

IV 27-ben, hol Ἐρως-ról azt mondja költônk hogy «szárnyakon vitetett isten-madár» (περὶόγεσσιν ἀειρόμενον θεὸν ὄρνιν), RITTERSHUSIUS θεὸν helyett θοδόν-t ajánl. Csodálatosképpen SCHNEIDER nagyobbik kiadásában elfogadta ezt a conjecturát, mely

szintelenné teszi az egész helyet. Hogy θεός és θοός kéziratainkban fel nem cserélődnek, annak oka részben bizonyára abban rejlik, hogy θεός-t compendiosusan írták. Egyébként azonban vannak példáink, hogy kéziratokban θεός és θοός, θεαί és θοαί fölcserélődnek; v. ö. RZACH app. criticusát 'Ησιόδος Theogoniája 245. és 354. verséhez s ZIMMERMANN Kritische Untersuchungen zu den Posthomericis des Quintus Smyrnaeus (Lipese 1889) 83. l.

IV 653 ὁπαγνόμενον-t olvas Rittershusius ὁπαγνόμενοι, ill. ὁπαγνόμενοις helyett s olvasását SCHNEIDER mindkét kiadásában, valamint LEHRS is elfogadta. Olvasását most megerősítik FUS₁ P₁VvfloAhCim (ὁπαγνόμενον Mu, ὁπαγνόμενον b).

V 492-ben ἔμφρονι θυμῷ helyett εὐφρονι θυμῷ-t olvas. Úgy az ἔμφρονι, mint az εὐφρονι θυμῷ versvégződésre költöknél több példa nincs. A kéziratok ἔμφρονι θυμῷ-t nyújtanak (= értelmesen), csak L, mely nem egy hiteles olvasást őrzött meg, ad εὐφρονι θυμῷ-t (= jó kedvűen). Az epikus dictio mindenesetre az εὐφρονι olvasás mellett szól s ezért approbálták BRUNCK, és SCHNEIDER nagyobbik kiadásában; olvassuk u. i. Hom. Od. XVII 531 θυμὸς εὐφρων, Hymn. Hom. XXX 14 εὐφρονι θυμῷ. Ha a delphinnek a fiúhoz való szerelme más auctorait tartjuk szem előtt, nevezetesen Ἀλκιανός-t (Hesl. ζ. VI 15: . . . ὀχονομένην καλῶς) és Πλούταρχος-t (Πότερα stb. 36: . . . οὐκ ἔφευγε, ἀλλ' ἔφερε χαίρων) inkább az εὐφρονι θυμῷ mellett fogunk dönteni. Úgyde fölvetődik a kérdés, hogyan szoríthatta ki az ἔμφρονι az εὐφρονι-t. A feleletet megtaláljuk, ha olvassuk a fentidézett ZIMMERMANN említett műve 125. l.-ján álló eme szavait: «Aus ἐχέμωνα ist wohl am besten ἐχέφρονα zu entnehmen, wenn man nicht εὐφρονα oder ἀμύμωνα vorzieht und sowohl X 9 πινυτός καὶ ἐχέφρων als auch XIV 112 πινυτῷ καὶ ἐπίφρονι diese ἕναξ εἰρημένα durch das oft und nur in eben derselben Bedeutung (nie lactus oder benevolus) gebrauchte Wort εὐφρων ersetzen zu müssen glaubt.» Vagyis ἔμφρονι glossa, mely régi időbe megy vissza, mikor valamely olvasó a Quintus Smyrnaeusnál únos-úntalan ilyen értelemben előforduló εὐφρονι-t ἔμφρονι-val magyarázta.

V 680-ban ἀσφαλῖος helyett kiadónk ἀσφαλῖως-t javasol olvasni. De természetesen mint attributum praedicativum participiummal kapcsolatban is megállhat a hagyományozott lectio, mely mellett Σουῖδας is bizonyít, ki s. v. Ἀσφάλιος hivatkozik költőnkre.

Íme tehát Rittershusius kiadását oly mértékben lekicsinyelni, mint azt SCHNEIDER tette, nem fogjuk. A kiadás új források hozzávonása következtében a Turnebus kiadásához képest némi haladást jelez.

5. *Lectius kiadása.* Az 5. kiadásról SCHNEIDER ú. l. mitsem tud, noha FABRICIUS-HARLESÉK már Bibliotheca Græca-juk III. (tehát nem utolsó!) kiadásuk VIII. köt.-e 634. l.-ján említést tesznek róla. Ez a kiadás megjelent a «Poetæ Græci Veteres cura Jacobi Lectii.» (Colonia: Allobrogum 1606. 1614. 2 voll. in f.-°) II. kötete 120—172. l.-ján latinul és görögül. (Fabriciusék szerint «Geneuæ» apud Petrum de la Rouiere jelent meg 1606-ban.) Apparatus criticusunkban teljességgel mellőzni fogjuk, mert nem egyéb, mint a Rittershusius szövegének hanyag*) reimprimálása.

6. *Schneider ú. n. nagyobbik kiadása.* Ez a kiadás, mely egyúttal Oppianus Ἀλυστικῶν-jának főkiadása, a következő czimlappal jelent meg: OPPIANI POETÆ CILICIS DE | VENATIONE LIBRI IV. ET DE | PISCATIONE LIBRI V. | CUM PARAPHRASI GRÆCA | LIBRORUM DE AUCUPIO || GRÆCE ET LATINE. CURAVIT | JOH. GOTTLÖB SCHNEIDER. | ARGENTORATI | SUMPTIBUS AMANDI KÖNIG, BIBLIOPOLÆ. | MDCCLXXVI. -- A 8° 438 l.-on megjelent kiadás a Ἀλυστικῶν-t a 66—170. l.-on adja, Schneidertől származó prózai latin paraphrasisát a 261—318. lapokon, az Animadversioneseket hozzája a 380—425. lapokon. Valamennyi editio között ez az egyetlen, mely az idevágó irodalom ismeretével és tárgyi tudással készült. Szerzője felhasználta RICH. PH. BRUNCKnak, a görög epikusok irodalma mezején rendkívül járatos philologusnak collatioit, melyeket ez R₁ és R₂ kódexekről készített, s azokat a javításokat, melyeket a jeles kritikus a kijegyzett olvasásokkal kapcsolatosan kockáztatott. E javításokból 31-et a szövegben helyezett el, 8-at az Animadversionesekben említ meg. Maga 79 helyen javítja a szöveget, de olvasását csak 39 helyen viszi be a szövegbe, a többinek a jegyzetek között ad helyet. Javításai közül az V. ének 50. sorához javasolt πενώνωντα volta-

*) Pld. I 24 τριῖς, 31 γὰρ deest, 48 σπιν, 63, 76, 80 εἶλα, 76 ἀλιπορας etc.

képen a BRUNCKÉ, valamint a BRUNCKÉ a II. ének 131. sorához conjiciált ἰθόουσι,*) a mint az a Bibl. Nat. Suppl. gr. 388 jelzésű kéziratából, melyben BRUNCK collatioja reánk maradt, kitetszik. De BRUNCKÉ aztán az I. én. 76. sorához ajánlott τ', a II. ének 299. sorához javasolt οὐδ ὥς is, a III. é. 223. sorában a δ' ὅ μιν, a IV. é. 543. v.-hez javasolt νεάτης, az V. é. 397. sorához conjiciált ἀντρέψαιεν, 458. sorához javaslatba hozott λέ-ληγται, 489. verséhez ajánlott ἡΐθρον, mint azt a kisebb kiadás 208. 219. 228. 240. és 247—249. l.-ból látjuk. Sajnos, Bruncknak nem minden kritikai észrevételét közli velünk. Ez azonban a kisebbik baj. Schneider nagyobbik kiadásának az a főhibája, hogy kritikai apparatusa megbízhatatlan, új segítőforrásai szegényesek. Mindössze csak két kéziratnak az olvasásaival gyarapította a philologus világnak addigi kézirati ismereteit költőnkre vonatkozólag s ez a gyarapodás sem vált a szöveg rekonstruálásának akkora hasznára, mint a hogy azt lelkiismeretesebb kiaknázása a kéziratoknak lehetővé tette volna. Hogy ezt az állításunkat bebizonyítsuk, elég lesz talán az Animadversiones-ek azon rövid szakaszához helyreigazításokat közölni, mely a 380. lapon az I. ének 30—89. verseihez való megjegyzéseket foglalja magában.

«V. 31. P. a. S. ἐληΐσαντο.» — A Schneidertől collationált Reg. 2. (tehát R₁) is ἐληΐσαντο-t nyújt.

«P. a. καλιῆς.» — Reg. 2. is καλιῆς-t ad.

V. 37-hez föltétlenül meg kellett volna említeni Reg. 1. Reg. 2. és P. 2 ἀεθλεύουσιν olvasásait.

«V. 53. Vulgo ἴσταται In Reg. 1. ad vulgatam pro glossa adscribitur ἔρχεται, πορεύεται.» A dolog úgy áll, hogy a két glossa Reg. 2.-ben áll.

«Vs. 56. Junt. P. a. οὐ μὲν habent.» Nyilván οὐ μὴν-t akart Schneider a szövegbe tenni, úgy a hogy azt Rittershusiusnál látjuk, ki p₂ és z οὐ μὴν-jét fogadja el. De Schneider kritikai eljárása értelmében a jegyzetnek így kellett volna hangzania: «οὐ μὲν P. a. Reg. 1. Reg. 2. et editi præter Rittershusium, qui P. 2. et S. μὴν recepit.»

«Vs 60. Vulgo ὁ δ' ἐν πρῶρῃσιν, cum tamen recte Juntina

*) A kisebbik kiadásban is elhallgatva.

ὅτ' ἐν πρόμνησιν exhibeat, quam lectionem firmat Reg. 1.» — Rittershusiusból, ki p₂ és z számára SCHNEIDER egyedüli forrása, látható, hogy ezekben a kódexekben nyoma sincs az ἐν πρόμνησιν olvasásnak, valamint saját szemeimmel való meggyőződése szerint SCHNEIDER többi 3 kódexében sem, de az előző 4 kiadásban sem. Schn. állítása tehát légből kapott.

«Vs. 63. Junt. Ald. P. 1. ἐνθάδε.» — A jegyzetnek így kellene hangzania: «Vs. 63. Ald. P. 1. Reg. 2. ἐνθάδε, S. ἐνθα τὲ.»

63 és 73 között hiányoznak Reg. 2.-nek (tehát R₁-nek) és Reg. 1.-nek egészen fontos lectioi, melyek ellenében, vagy melyek mellett állást kell foglalni, így 67 τέμποις, 73 ἰλῆχοι, 72 ἐλκόμενον.

«Vs. 73. Omnes libri præter Reg. 2. πόρου.» Ebből azt következtetnők, hogy Reg. 2.-ben πόρω áll. De a valóság az, hogy itt is πόρου áll, csakhogy correctura után.

«Vs. 76. Vulgo ὁματέρως δὲ, ubi δὲ omittunt codex Turnebi et P. a.» — A jegyzetnek következőképpen kellene hangzania: «Vs. 76. Vulgo ὁματέρως δ', ubi δ' omittunt Turnebi codex, P. a. Reg. 1. Reg. 2.»

«Vs. 84. P. a. S. recte ἵσασι τς.» — Csakhogy az ἵσασι τς Reg. 1-ben is található.

«Vs. 89. Reg. 2. οὐδ' ἔθνεα.» — οὐδ' ἔθνεα a Reg. 1-ben is áll.

E szemelvények tehát meggyőzhetik az olvasót arról, hogy a kézirati tudnivalókat illetőleg Schneider nagyobbik kiadása a Rittershusiuséhoz képest alig jelez valami haladást.

7. *Schneider ú. n. kisebbik kiadása.* Azt lehetett ennél fogva várni, hogy a következő kiadás jóval felül fogja mulni az előzőt. E kiadás a köv. czímmel jelent meg: OHHIANOT | KYNHETIKA | KAI | AMETIKA || OPPIANI | CYNEGETICA ET HALIETICA. || AD FIDEM LIBRORUM SCRIPTORUM EMENDAVIT | IOANNES GOTTLIB SCHNEIDER | SAXO | ACCEDUNT VERSIONES LATINAE METRICA ET PROSAICA | PLURIMA ANECDOTA ET INDEX GRAECITATIS. || LIPSIAE | APUD IOA. AUG. GOTTL. WEIGEL | MDCCCXIII. | IMPRESSIT BENEDICTUS GOTTHILF TEUBNER. — E kiadás, mely azért nevezetes, mert az első munka, mely a ma világhírű Teubner-czég nyomdájából kikerült, 8° alakban XVI+250+98 lapon jelent meg. A Ἀλευσιζὰ a 71—183. l-on áll, a hozzája való Annotationes breves a 208

250. lapokon. Voltaképpen egy 2 kötetre tervezett kiadásnak I. kötetét alkotja: «Præterea Weigelius — írja G. H. SCHAEFER, ki a költeményekhez mellékelt PEIFER-féle Cynegetica-fordítást epilógussal látta el — altero volumine, quod, meæ curæ, non nolente Schneidero, traditum, mox publicabit, versionem utriusque carminis prosaicam, eamque accommodatam novæ recensionis, plurima quantivis pretii Anecdota ad Oppianum illustrandum et emendandum, Indicemque Græcitatibus plenum complectetur. Anecdota debet partim ipsius Schneideri, partim Peyroni eximie raræque liberalitati etc.» A II. kötet azonban nem látott világot, mit kivált azért sajnálhatunk, mert így máig sincs Oppianusnak teljes index vocabulorum, mi a kutatást természetesen megnehezíti. De lássuk, mennyivel jobb ez a kiadás, mint előzője?

Mindenekelőtt meg kell állapítanunk azt, mire már TüSEMANN mutatott rá (i. é.-e 2. l.-ján) a Κονηγετικά szövegét illetőleg, hogy a kiadásban meglehetősen sok a sajtóhiba. Mi a következőket jegyeztük ki: I 24 ῥέεθροις, 74 γαιήροχος, 177 ὀδοῦσι, 263 ἄστακος, 290 ητοι, 391 ἔθηκε, 434 ἔχουσι, 439 κεκρίμενοι, 535 ὀξόπιθεν, 611 ἀκίθες,*) 668 τελεσφόρα, II 15 ἀνθρώποισιν, 290 βριθόκερος, 340 δολιχῆσιν, 430 ἀσπαλιῶσι, 466 ἰσόσθενες, 505 κατενίρατο (de 655 ἤρατο!), 645 οὔτε τιν' (de III 451, 452 οὔτε τιν', II 43 οὔτε τις sth.), III 8 ἀδύτοις, 27 ἀγροίοισιν, 174 πελαγοτρόφον, 235 κεραιῶνες, 240 τρόπον, 267 δείπνοισι, 484 δόμητρα, 521 ψαῦσέ, 549 ἰθύνουσι, 579 πολυωπὸν, 588 βρόχοισι, IV 17 σπλάχνοισ, 46 ἡμάθονε, 376 ἀλχη, 634 ἐφηγε (holott pedig I 587 προῖφηγε, III 162 ἐμήγε, IV 19 κοιλῆναι, 357 λιπήνας, V 445 ἡνῆναντο), V 245 ἐνόαλιον, 262 ἰεμένος, 573 οὔτ' és 621 ἔχουσι. — Azután vizsgáljuk, minő új forrásokat fordított a kiadó hasznára? De itt sem beszélhetünk valami különösebb haladásról. U. i. csak egyetlen egy kézirattal többet használt fel a maga céljaira, a meglehetősen fiatal q kódexet, — olvasásaira támaszkodva nem kevesebb, mint 27 helyen tér el a többi kódexek olvasásaitól — azonban ezt a kódexet is, miként a többi, nem határozott elvek alapján, hanem, hogy úgy mondjam, ötlet-

*) Ez persze csak a mi szemünkben sajtóhiba; Sch. nem tekintette annak, mint az a 213. l.-on notifikált ἀκηδέες variánsból tűnik ki.

szerűleg aknázza ki. Világosabb képet a codex szöveghagyományáról ott nem nyerhetünk, hol ily megjegyzésekkel kell lépten-nyomon találkozunk, mint: I 109: «libri scripti partim σκάρος, alii σκάρου habent; quidam σκάρος.» I 305 «ἐναόλοις alii libri.» I 403 «αἰνοτάτη κείνῃ αὐδῇ alii libri dant» I 414 «ἀπ' ἀλλήλων τὰ ἕκαστα malim in libro aliquo repertum.» stb. stb., s hol egy árva szóval sincs megmondva, hogy az I. ének 413—592. sorai hiányoznak q-ban. Régebbi javításaiból Schneider kisebbik kiadása szövegébe 48 conjecturát vett fel, új javítások gyanánt 36-ot, közte egyet BRUNCKTÓL, az apparatusban pedig 13 conjecturának ad helyet, egyet ezenfelül BRUNCKTÓL eredőleg is. A szövegen eszközölt változtatásai között — néhány kitűnő emendatio mellett — van egész sereg olcsó conjectura is, mint pld. I 367, II 266, 271, 298, 377, 549, III 616, IV 681, V 158, 501 és 524-hez. Nem terjeszkedhetünk ki itt arra, hogy conjecturáit egyenkint értékök szerint méltassuk — ennek akkor lesz helye, midőn a Ἀλυστοῦξ-*nak* vitás olvasásait teszszük magyarázat tárgyává, — fölöslegesnek tartjuk megbizonyítani, mily hibás lectiókat örökölt a kisebbik kiadás a nagyobbiktól, de arra rá kell mutatnunk, hogy a második editio egyes állításaiban egyenesen félrevezet.

Így mindjárt az I. ének 93. sorához azt jegyzi meg, hogy az ἄρ változtatást BRUNCK eszközölte. Mi fentebb láttuk, hogy a coniectura Rittershusiustól ered.

Az I. ének 137. sorához azt tudja, hogy az ἀναπτύσσων javítást BRUNCK cselekedte meg, noha nagyobbik editioja 384. l.-ján maga kifejezetten ezt írta: «Omnes libri ἀναπτύων præferunt, quod nos ex emendatione BOCHARTI in Hieroz. T. I. p. 43. mutavimus.»

I 637-hez a régebbi kiadás, melynek szövegében τρέφονται áll, ezt a jegyzetet hozza: «Eodem v. editi τρέφονται. Deinde S. Juntina ἔκαστος. In Reg. 2. τρέφονται est, unde BRUNCK θρέφονται effiebat et probabat. Hanc lectionem glossa P. 1. manifeste respicit, quæ habet: μέλλουσι τραφῆναι.» Viszont a kisebbik kiadásban, melynek szövegében θρέφονται olvasható, a köv. jegyzet található (p. 213): «vulgatum antea τρέφονται in τρέφονται mutavit Brunck, qui deinde nostrum probavit ductum e Paris. 2. τρέφονται et glossa Paris. I. μέλλουσι τραφῆναι.» Kérdés, *mi* a

Brunck conjecturája s a μέλλουσι τραφῆναι glossa R_1 vagy P_1 codexekben van-e meg?

Szakasztott ügy vagyunk az I. ének 744. sorához irt jegyzeteivel. Nem tudunk rájönni arra, mi az ő conjecturája s mi van a Reg. 2.-ben (tehát R_1 -ben)?

II 194-ben, a kisebbik kiadás szövegében ὄστρακα συμπλατάγησε áll; a jegyzet pedig ezt hozza: «ὄστρακα libri quidam, omnes συμπατάγησε. Verum dedit Eustath. ad Homer. p. 1290.» Viszont a nagyobbik kiadásban (p. 396) ezt adja tudunkra Schneider: «Vulgo ὄστρακα συμπατάγησε. Recte Junt. Aldina, P. a. S. et Eustathius ad Homerum p. 1290, ex quo συμπλατάγησε restituimus Oppiano.» A valóság azonban az, hogy P_1 -ben (tehát Schneider P. a.-jában) συμπλατάγησε olvasható, a többi codexben s a Schneider-előtti kiadásokban ellenben συμπατάγησε.

II 297 mindkét kiadás szövegében εἰ γάρ áll. A nagyobbikban ez a jegyzet: «P. 1. εἰ γάρ που.» A kisebbikben: «εἰ γάρ που Pal. I. Vulgatum εἰ γάρ correxi.» Ez így érthetetlen. De az ő szövegeiben is csak εἰ γάρ ποτ' áll, akár a régebbi kiadásokban vagy a kódexek túlnyomó részében.

IV 109 καὶ ὅστανον οἶστρον ἔχοντες-t olvasunk a kisebbik editioban; jegyzetben pedig: «ἐλόντες Paris. 1. margo ἔχοντες cum vulgatis. ἐόντες dedit Brunck.» A nagyobb kiadás szövegében καὶ ὅστανον οἶστρον ἰόντες áll; jegyzetben viszont (p. 413): «Reg. I. ἐλόντες et in margine γρ. ἔχοντες, quod posterius editi habent. ἰόντες ex conjectura Brunckii dedimus.»

V 301 (kis kiadás)-hez az a jegyzet van fűzve, mely a nagyobbik kiadásban V 195-höz van csatolva.

V 458 a πόθου ἔτι πᾶσα λέληθεν mint RITTERSHUSIUS olvasása van főlemlítve, holott a TURNEBUS kiadása már hozza az *Aldina* után!

Ugyancsak RITTERSHUSIUS neve alatt szerepel V 610-ben az εἰσόκ' ἂν εἰρύσωσι olvasat. De már (εἴσοκ' eltéréssel) ott találjuk az *Aldinában*, s változatlanul TURNEBUSnál.

V 624-ben szinten RITTERSHUSIUSnak van tulajdonítva az ἀεθλεύουσι μέσον πόρον ἐξανθόντες olvasás, holott az *Aldinában* és TURNEBUSnál is találjuk.

Schneider kiadásának apparatusára tehát nagyban és egészben alig-alig építhetünk. Szövegkritikai eljárása ingadozó, a leg-

jobb esetben eklektikusnak minősíthető. Ez kitűnik abból is, hogy olvasásokat, melyeket nagyobbik kiadása jegyzetei közt szövegével szemben helyeslőleg emel ki, kisebb editioja szövegébe nem vesz fel. Utalok e tekintetben az I 84, 259, 303, 555, 597, 613, 765, II 63, 144, 570, 590, III 202, 631, IV 8, 181, 363, V 294, 430 és 536-hoz írt észrevételeire.

8 *F. S. Lehrs kiadása.* A Ἀλυστικά ezen utolsó kiadása a köv. című munkában jelent meg: Poetæ Bucolici et Didactici, Theocritus, Bion, Moschus, recognovit et præfatus est C. Fr. Ameis; Nicander, Oppianus, Marcellus de piscibus, Poeta de herbis, edidit F. S. Lehrs; Phile De animalibus, Elephante, Plantis etc. edidit Fr. Dübner; Poetarum de re physica et medica reliquias collegit U. Cats Bussemaker; Aratus, Manethonis, Maximi et aliorum Astrologica recensuit et dissertatione instruxit Arminius Koechly. Græce et Latine. Parisiis, editore Ambrosio Firmin Didot, instituti imperialis Franciæ typographo. (újabb lenyomat) MDCCCLXII (első kiadása MDCCCLI.). 8° A 2. részben a 41–106. lapokon. Ezt a kiadást voltaképp F. S. Lehrs testvére, a híres KARL LEHRS, rendezte sajtó alá s látta el előszóval. Sajnos, ez a kiadás sem mozdítja valami sokat előbbre az oppianusi szövegkritikát. Új kézirati anyagot nem ad; Schneider kisebbik kiadását reimprimálja akként, hogy csak 74 helyen tér el tőle. A Schneider kiadása óta megjelent irodalomból felhasználja mindenekelőtt KOECHLY Coniectanea-it s a LEHRS K. Quaestiones epicæ-it, s a maga részéről még 10 javítással gazdagítja Oppianus kritikai apparatusát; ezek közül azonban a II. é. 257. és 408. sorához valókat már SCHNEIDER tartotta szükségesnek nagyobbik kiadása 399. l.-ján, II 377 föl van cserélve a hagyományozott olvasással, II 495 és V 534 interpunctiók eltérésre vonatkoznak, III 461 már a *Juntinában* és *Aldinában* áll. Nem használta fel azonban GOTTFRIED HERMANNnak a Koechly Coniectanea-iról írt tanulságos recensioját, s nem iparkodott használni húzni abból a collatióból, melyet Passow p-ről készített volt. Latin paraphrasisa erősen a Rittershusiusénak a nyomán halad.

Látnivaló tehát, hogy a Ἀλυστικά kiadásai súlyos fogyatkozásokat tüntetnek fel s már ebből a szempontból is új kiadással végleg kiszorítandók. Az új kiadást az azóta felgyülemlett irodalmi anyag is teszi szükségessé.

IV. A *Ἀλιευτικά*-ra vonatkozó irodalom.

1. A *Ἀλιευτικά* legrégebb latin fordítása: Czimlap nélkül; kezdődik:

Vita Oppiani Laurentii Lippii Collësis ad ma | gnificuz
Virum Laurentium Medicem fol. 1^b et 2^{ab} (verses:)

Procemium Laurentii Lippii Collensis super in | terpretatio-
nem Oppiani ad magnificum uiruz Lau | rentium Medicem |

fol. 3^a—57^a a *Ἀλιευτικά* fordítása, majd utána Distica Lau-
rentii Lippii Collensis ad mag | nificum Virum Laurentium
Medicem. — fol. 63^a Philippus Poscus ad lectorem.

Ebben Poscus kijelenti, hogy a munka Impressum in Colle
Oppido Muncipio(!) | Florentino anno ab hūaitate Christi
MCCCCCLXXVIII die XII Septembris. — 4°, összesen 63 levél.

Bibliographiai leírását l. HAIN Repertorium bibliographicum,
in quo libri omnes ab arte typographica inventa usque ad annum
MD typis expressi . . . recensentur (Stuttgart 1826; 2 köt.) II.
k. 1. r. 527. l. s Codicum sæc. XV impressorum, qui in Regia
Bibliotheca Borbonica adservantur Catalogus . . . labore et in-
dustria F. FRANCISCI DE LICTERIIS (Nápoly 1828. 1830. 1833.
[3 köt.], 1841 [2 suppl.; egy nyomtatott s egy kézirati] II. köt.
200. l. — Ennek újabb lenyomata a köv. czímlappal jelent meg:

Oppiani Poetæ Alieuticon seu de Piscibus | Libri. V. E græco
traducti | Ad Antoninū Impatorē. | Disticha Laurentii Lippii
Collensis | Ad Laurentium Medicen: | Oppiani Poetæ Vita | .—
A hátlapon: Impressum Venetiis Anno ab hu- | manitate Christi.
M. D. VIII. Pridie Kalen | das Sextiles. . . 4° 73 levél.

2. IOVIUS, De piscibus marinis stb. (Róma 1527.)

3. U. a. De Romanis piscibus libellus. (Bázel 1531). —
Olasz kiadása: De' pesci Romani. (Velenceze 1560.)

4. P. GYLLIUS, Ex Aeliani historia per P. G. Latini facti,
itemque ex Porphyrio, . . . Oppiano tum eodem G. . . . aucti
libri XVI. De vi et natura animalium. Eiusdem G. Liber unus,
De Gallicis et Latinis nominibus piscium (Lyon 1533).

5. FR. MASSARIUS In nonum Plinii librum, qui est de Aqua-
tilium natura, castigationes et annotationes. (Bázel 1537.)

6. E. VUOTTONI De differentiis animalium libri X (Páris 1552).

7. P. BELLONIUS De aquatilibus libri 2 (Páris 1553).

8. G. RONDELETIUS Libri de piscibus marinis, in quibus veræ Piscium effigies expressæ sunt (Lyon 1554).

9. *U. a.* Vniuersæ aquatiliū Historiæ pars altera, cum veris ipsorum Imaginibus (U. o. 1555).

10. *P. OVIDII Nasonis* Halieuticon: hoc est de piscibus Libellus emend. et explic. per CONR. GESNERUM (Év n., de elöbb mint a *Histor. Anim.*; v. ö. p. VI) (Zürich).

11. H. SALVIANI Aquatiliū Animalium historiæ liber primus cum eorundem formis, ære excusis (Róma 1557).

12. CONR. GESNER Historiæ Animalium liber IV. qui est de Piscium et Aquatiliū Animantium natura. Cum iconibus singulorum ad vivum expressis fere omnibus DCCVI [2. kiad.-ban DCCXII] (Zürich 1558; 2. kiad. Frankfurt 1620).

13. *U. a.* Historiæ Animalium liber V. qui est de Serpentium natura. Ex variis schedis et collectaneis ejusdem compositus per Jac. Carronum (Zürich 1587; 2. kiad. Frankfurt 1621).

14. *U. a.* Nomenclator Aquatiliū Animalium, seu Icones Animalium, in mari et dulcibus aquis degentium, plus quam 700. Edit. III^a (Frankfurt-Heidelberg 1606).

15. P. LEOPARDUS Emendationum et miscellaneorum libri XX. (Antwerpen 1568, 1604).

16. A. SCHOTT Observationum Humanarum libri V. (Hanau 1615).

17. G. J. VOSS De poëtis græcis (Amsterdam 1654).

18. FR. WILLUGHBEY ARMIG De historia piscium libri IV. (Oxford 1686).

19. Angol ford. DRAPER és JONESTÓL e czímen: Halieutick, of the natural fishes and fishing of the ancients, in five books. (Oxford 1722).

20. OPIANO della pesca e della caccia. Tradotto dal Greco e illustrato con varie Annotazioni da ANTON MARIA SALVINI. (Firenze 1728). Újabb lenyomata (Nuova edizione coll' aggiunta delle notizie sulla vita dell' autore per G. Alessandro Greenhill) a Bibl. Rara-ban (48. sz.; Milano 1864); minden jegyzet nélkül La caccia e la pesca di Oppiano cz.-en (Velenceze 1844) a 'Al. fordítása a 61—156. l.-on.

21. GEORGIUS D'ARNAUD Lectionum Græcarum libri II etc. (Hága 1730).

22. (D'ORVILLE) *Miscellanæ Observationes in auctores veteres et recentiores* (Amsterdam 1732—39, 10 k.) III. k. p. 58—66, 100—142.

23. P. ARTEDI . . . *Ichthyologia sive Opera omnia de Piscibus* . . . Edidit Carolus Linnæus (Lejda 1738).

24. ΧΑΡΙΤΩΝΟΣ Ἀφροδισιέως τῶν περὶ Χαίρεαν καὶ Καλλιγρόην ἐρωτικῶν διηγημάτων λόγοι γ'. *J. Th. D'Orville* publicavit etc. (Amsterdam 1750).

25. Jo. PIERSON *Verisimilium libri II* (Lejda 1752; és Lipcse 1831).

26. P. J. FOERTSCH *De Oppiano poëta* (Lipcse 1749).

27. P. ARTEDI *Synonymia Piscium Græca et Latina*. Auctore Jo. G. Schneider (Lipcse 1789).

28. *Orphica*. Cum notis H. Stephani, A. Chr. Eschenbachii etc. recensuit G. HERMANNUS (Lipcse 1805).

29. E. GERHARDIUS *Lectiones Apollonianæ* (Lipcse 1816).

30. *Les Halieutiques*, trad. du poëme grec d'Oppien, où il traite de la pêche et des mœurs des habitants des eaux, par J. M. LAMES (Páris 1817).

31. ΤΡΥΦΙΟΔΩΡΟΥ Ἑλλωσις Ἰλίου. Cum J. Merrickii et G. H. Schæfferi annotationibus integris etc. edidit FRID. AUG. WERNICKE (Lipcse 1819).

32. FRANC. PASSOW *Variæ lectiones in Oppiani Halieutica e codice Pragensi enotatæ* (Boroszló 1824). Újra lenyomtatva az *Opuscula Academica* (Lipcse 1835) 203—214. l.-ján.

33. *Musæi grammatici De Herone et Leandro carmen*. Ex rec. Io. SCHRADERI. Edit. novam . . . curavit G. H. Schæfer. (Lipcse 1825.)

34. K. LEHRS *Quæstiones epicæ* (Königsberg 1837) 303—331. l.

35. A. KOECHLY *Coniectanea in Apollonium et Oppianum*. (Lipcse 1838) Újra lenyomtatva az *Opuscula Philologica* (Lipcse 1881, 1882) I. köt.-e 300—337. ll.-in. Recenzióját l. HERMANN G. *Opuscula-i VIII. köt.-e* (Lipcse 1876) 41—46. l.-ján.

36. F. PETER *Commentatio, in qua enarrata Virorum doctorum de Oppianis disceptatione in eorundem vitam græce scriptam inquiritur*. (Zeitz 1840).

37. *Scholia in Theocritum*. Auctiora reddidit et annota-

tione critica instruxit Fr. Dübner. Scholia et Paraphrases in Nicandrum et Oppianum. Partim nunc primum edidit, partim collatis codd. mss. emendavit, annotatione critica instruxit et indices confecit U. CATS BUSSEMAKER (első kiadása. Páris 1849; újabb lenyomata 1878).

38. H. O. LENZ Zoologie der alten Griechen und Römer. deutsch in Auszügen aus deren Schriften nebst Anmerkungen (Gotha 1856).

39. DUMÉRIL Reptiles et poissons de l'Afrique occidentale (Páris 1862).

40. TH. HENRI MARTIN Études sur la vie et les œuvres d'Oppien. Megjelent a Journal général de l'instruction publique XXXI. 1862) évf.-a 941—942, 948 950, 993—995, XXXII. (1863) 5—7, 77—79, 108—110, 180 181, 219 221, 250 251, 260 262. ll.-in s külön (Páris 1863).

41. M. SCHMIDT Zu Oppian. Rhein. Museum für Philologie XX (1865) 633. l.

42. LOHMEYER De vocabulis in Oppiani Halieuticis aut peculiariter usurpatis aut primum exstantibus (Berlin 1866).

43. BETTA I rettili ed anfibi del regno della Grecia (Venezia 1868).

44. AD. AUSFELD De Oppiano et scriptis sub eius nomine traditis (Gotha 1876).

45. T. MOMMSEN Die Präpositionen ὅν und μετά bei den nachhomerischen Epikern (Lipscse 1879).

46. TH. BIRT De Halieuticis Ovidio poeta falso adscriptis. (Berlin 1878).

47. Les Halieutiques, poème en cinq chants sur la Pêche maritime. Les Cynégétiques, poème en quatre chants sur la chasse des quadrupèdes, par Oppien de Syrie. Traduction entièrement nouvelle, avec une préface et des notes par E. J. BOURQUIN (Coulommiers 1877). — E közös czímen La pêche et la chasse dans l'antiquité (Páris 1878).

48. I. HILBERG Das Princip der Silbenwägung und die daraus entspringenden Gesetze der Endsilben in der griech. Poesie. (Bécs 1879).

49. K. PREUSS Zum Sprachgebrauche der Oppiane I (Liegnitz 1880). II (1883).

50. A. RZACH Studien zur Technik des nachhomerischen heroischen Verses (Bécs 1880). Klny. a bécsi akadémia Sitzungsberichte der phil.-hist. Classe-ből (XCV. köt. 1879).

51. A. RZACH: Neue Beiträge zur Technik des nachhomerischen Hexameters (Bécs 1882). Klny. a bécsi akadémia Sitzungsber. eiből (C. köt. 1882).

52. N. CHR. APOSTOLIDÈS La pêche en Grèce (Athènes 1883).

53. WESTWOOD-SATCHELL Bibliotheca Piscatoria (London 1883).

54. F. RUDOLPH De fontibus quibus Aelianus in varia historia componenda usus sit. Leipziger Studien zur class. Philologie VII. (1884) 1—138. l.

55. S. LEO STERNBACH Meletemata Græca. I (Bécs 1886).

56. VÁRI Néhány észrevétel a kilikiai Oppianushoz. Egyet. Phil. Közl. XIV. (1890) 457—464. l.

57. H. ADD. HOFFMANN and D. STARR JORDAN A catalogue of the fishes of Greece, with notes on the names now in use and those employed by classical authors. Proceedings of the Academy of natural sciences of Philadelphia. 1892. évf. 230—285. l.

58. VÁRI Szövegjavítások kilikiai Oppianushoz. Egyet. Phil. Közl. XVI. (1892) 445—464, XIX (1895) 30—37. l.

59. VÁRI Oppiani Cilicis codicum in bibliothecis hodie adservatorum series. Neue Jahrbücher für Philologie und Pädagogik CXLVII (1893) 409—416. l.

60. REITZENSTEIN Zu Oppian und Columella. Philologus LVII (1898) 317. l.

61. VÁRI Ad Oppiani Halieutica (I 73). Egyet. Phil. Közl. XXIV (1900) 172. s k. l.

62. LA ROCHE Zur Prosodie und Metrik der späteren Epiker. Wiener Studien XXII (1900) 35—55. l.

63. H. G. BRONN Die Klassen und Ordnungen des Thierreichs wissenschaftlich dargestellt in Wort und Bild (Heidelberg 1859 és k. év). VI. Bd. I. Abtheilung Pisces (Fische). Bearbeitet von Dr. EINAR LÖNNBERG (Leipzig 1901. s kk. évek).

64. Epische und elegische Fragmente. Bearbeitet v. W. SCHUBART und U. v. WILAMOWITZ-MOELLENDORFF. Mit einem Beitrage v. F. Buecheler. Mit 2 Lichtdrucktafeln (Berlin 1907). [Berliner Klassikertexte. Heft. V. Griechische Dichterfragmente. I. Hälfte.]

V. A scholionok.

A szövegnél még hanyagabb elbánásmódban részesültek a scholionok, holott a szöveghagyomány ágazatának kibogozásához ugyancsak nem megvetendő segédeszközökül szolgálnak. Scholionokat, mint láttuk, kiadtak először RITTERSHUSIUS, később BUSSEMAKER. Rittershusius z , P_1 és p_2 kéziratokból adta ki őket, de mivel — mint (27. l.) láttuk — z és p_2 a $\Lambda\lambda\epsilon\upsilon\tau\iota\chi\acute{\alpha}$ -nak csak I—III. énekét tartalmazzák, — azonfelül pedig P_1 -ben a IV—V. énekhez inkább csak glossák, mintsem valódi scholionok maradtak fenn, ebben a tekintetben Rittershusius kiadásának nem sok hasznát vesszük. Bussemaker viszont ezeket a scholionokat saját bevallása szerint (VII. l.) átvette, de 3 párizsi codexből ($Ra = R_2$, $Rb = R_1$ és $Rc =$ Paris. reg. gr. 2755) kiegészítve és javítva azokat; mivel azonban R_2 -ben «ad librum III. et IV. scholia multo rariora occurrunt, et liber V. unico tantummodo scholio instructus est», R_1 «ab initio usque ad finem glossis interlinearibus instructus», a Paris. reg. gr. 2755 végre töredékes és scholionokat csak «passim» tartalmaz, a Bussemaker kiadása sem elégíti ki várakozásunkat. Bizonyos, hogy a scholionoknak egy új kiadása sok időbe, fáradságba és tetemes költségbe kerülne s azért szerzőnek is meg kellett elégednie azzal, hogy a feltűnőbb hézagokat betöltse s az újabb kiadáshoz csak anyagot hordjon és útbaigazításokat adhasson; de még így is azt hiszi, hogy a szövegconstituálás érdekében hasznos munkát végzett.

Hadd állapítsuk meg mindenekelőtt, mely kéziratokban maradt fenn az a Bussemaker-féle corpus akár egészében, akár kivonatban? S itt előrebocsájtjuk azokat a kódexeket, melyekben maga a $\Lambda\lambda$ -szöveg nem maradt ránk.

a) *Codex Taurinensis* gr. 139. chart. Hogy ez a Bussemaker-féle corpuszt tartalmazza, kiviláglik abból mit Bussemaker mond p. VIII: Cod. 139 Scholiastam continens in libr. I. Hal. Oppiani longe uberiozem.

b) *Codex Monacensis* gr. 134, chart. in f.º, sæc. XVI.

c) *Codex Monacensis* gr. 81. chart. Ezekről Bussemakernél ezt olvassuk (p. IX): initia autem codd. 81 et 134 ad verbum consonant nostris et Rittershusio.

Azonban e scholionokat rendszerint a szöveg kíséretében olvassuk, nevezetesen a következő kéziratokban:

g («excerptis ex scholiis editis ab eodem Bussem.» Martini-Bassi I. f. 361.); h; k; L fekete scholionai; Z; f; e; p₂; r₂ vörös scholionai; r₃; r₄; y; x; r₅; r₆; r₇; r₈; U; z; a Vatic. gr. 1943; b-nek (l. 17. l.) úgy közbeszúrt, mint lapszéli scholionjai; d; a Paris. reg. gr. 2755; R₂; R₁; o*); P₁; W; w; — a szöveghez collationált r kéziratra nézve, valamint q kódexre nézve nem adhatok felvilágosítást.

Kire megy vissza e Bussemaker-féle corpus?

FABRICIUS a Bibl. Græca régebbi kiadása III. kötete 627. l.-ján azt tartja, hogy Ἰωάννης Τζέτζης-re; MARTIN (p. 24) pláne Εὐτέρχιος-ra gondol, ki a Ἀλειτουργία-nak paraphrasisát adta; PH. LABBEUS végre Nova bibliotheca mss. librorum (Párizs 1653) 111. l.-ján Ἰωάννης Διάκονος Ησδαΐτης (cognomine) Ἰαλλός-ra tereli a figyelmet, ki azonban nem *egy*, hanem két író (l. KRUMBACHER GBL² 557. s k. l.). E háromféle föltevés közül a második egészen önkényes és mivel sem igazolható. Az első és harmadik azonban figyelemre tarthat számot.

Tzetzes neve figyelembe jöhet a következő okoknál fogva:

A codex Monacensis 134 gr. scholiongyűjteménye e czímet viseli (fol. 3r): σχόλια εἰς τὰ τοῦ ὀπιανοῦ ἀλιευτικά ὑπὸ τζέτζου καὶ ἐτέρων. A kódexben az exegesis, noha nem a fenti corpus-hoz tartozik, a τοῦ μαγίστρου τζέτζου ἐξήγησις czímet viseli, mi bizonyossága annak, hogy a XIII. sz.-ban tudták, hogy Tzetzes (János) Oppianost kommentálta. A Bussemaker-féle corpusban 3 ízben politikus versekben írt s a scholionok közé ékelt versszakokat találunk, melyek közül kettő Τζέτζης neve alatt van hagyományozva. A h kéziratból másutt közlendő scholionok egyike (ad I 479) külön e czímet viseli τοῦ μαγίστρου; már pedig az e kódex *mgl*-ától eredő scholionai javarészt a Bussemaker-féle corpus alkotó részeit teszik. E corpusban a következő írókra történik hivatkozás: Ὀμηρος, Ἠσίοδος (I 500, 591, II 244, III 463), Αἰσχύλος (I 234, IV 504, 525), Σοφοκλῆς (I 152), Εὐριπίδης (I 36,

*) DARKÓ JENŐ dr. volt szíves 1907.-i oxfordi tartózkodása idején e kézirat scholionait illetőleg felvilágosításokkal szolgálni; érték e helyt hálás köszönetet mondok.

II 319), Ἀριστοφάνης (I 152, 154, II 429), Ἐπίχαρμος (II 167), Μένανδρος (I 649), Δημοσθένης (I 649), Πλάτων (I 296), Ἀριστοτέλης (II 570), Θεόφραστος (IV 2), Ἡρόδοτος (I 147) (Ἡρόδωρος?), Λυκόφρων (I 406, II 499, III 403), Ἀριστοκλής (I 225), Ἀπολλώνιος (I 7), Genesis (I 390), Evangelia (II 40), Ἀδριανός (I 157), Φιλόξενος (II 529), Χοιροβοσκός (II 688); már pedig tudjuk (l. KRUMBACHER i. m. 530. s. k. lpk), hogy Joannes Tzetzes Ὀμηρος-hoz, Ἡσίοδος-hoz, Ἀριστοφάνης-hez, Ἀριστοτέλης-hez és Λυκόφρων-hoz kommentárokat írt, — viszont azonban azt is, hogy ez érvnek aránylag gyöngye érv, mert pld. *Μοσχόπουλος* Batrachomachia-kommentárában is citálja Ὀμηρος-t, Ἡσίοδος-t, Αἰσχύλος-t, Σοφοκλής-t, Εὐριπίδης-t, Ἀριστοφάνης-t, Πλάτων-t, Ἀριστοτέλης-t, Λυκόφρων-t, Ἀριστοκλής-t és Χοιροβοσκός-t. Joannes Tzetzes olvasta Ὀππιανός-t, Χιλιάδες-eiben 5 helyen (I 410; III 1000; IV. 637; VIII 110—112; X 480; l. MARTIN p. 23) idézi; idézi a Λυκόφρων-scholionokban is. Κανδάων, Ἄρης e melléknéve, Eustathioson kívül csak Tzetzes Λυκόφρων-scholionjaiban van magyarázva; magyarázza különösebb ok nélkül az I. é. 54. sorához írt egyik Ὀππιανός-scholion is.

Már az idézett írók, mint Φιλόξενος és Χοιροβοσκός szinte kizárják, hogy Εὐτέκνιος-t tekintsük e scholion-corpus compilátorának; de az a tény, hogy Εὐτέκνιος különböző paraphrasisai*) a VI. évszázbeli híres Vindobonensis Medic. gr. I.-ben vannak összefoglalva s maga Bussemaker már észrevette azt a szoros kapcsolatot, mely Ὀππιανός-scholionaink és az Etymologicum

*) Tehát a Παράφρασις ἐκ τῶν Νικάνδρου Θηριακῶν fol. 393—437v; a Παράφρασις ἐκ τῶν Νικάνδρου Ἀλεξίφαρμάκων fol. 438v—459r; a Παράφρασις εἰς Ὀππιανοῦ Ἰευστικά (inscriptionis expers) fol. 460r s. kk.; a Παράφρασις εἰς Διονυσίου Ἰευστικά, fol. 474—485v. L. DIELS Die Handschriften der antiken Ärzte (Berlin 1906) II 38 s. k. l. — E paraphrasisokkal kapcsolatban említém a Κυνηγετικά-hoz írtat is, melyet TUSELMANN adott ki Die Paraphrase des Euteknios zu Oppians Kynegetika címen (Berlin 1900). A szerzőről ott (p. 7.) ennyit mond: «Die Zeit des Euteknios ist ungewiss; seine Darstellung verweist ihn in eine Periode, wo das Gefühl für den Unterschied der Modi der lebendigen Sprache verloren gegangen war.» S említém azt, melyről MILLER szól a Mélanges de la littérature grecque (Páris 1868) X. l.-ján: «Paraphrase des Halientiques d'Oppien d'après un manuscrit du X. siècle» címen.

Magnum között fennáll, bizonyossá teszi, hogy Εὐτέκνιος Τζέτζης mellett nem jöhet számba.

Más kérdés persze az, hogy az Ὀπιανός-scholionokban fel-feltűnedező paraphrasticus elemek minő viszonyban állanak az Εὐτέκνιος-paraphrasissal. Ezt a kérdést már LEHRs vetette fel a Die Pindarscholien (Lipce 1873) cz. műve 52. l.-ján, de e kérdésre felelni addig, míg a bécsi Εὐτέκνιος-szöveget nem ismerjük, nem tartjuk időszerűnek.

Érthető, miért gondolt LABBEUS Joannes Galenusra. Az Ambrosianus A 155 sup. és B 35 sup.-ban Ἀλυστικῶν-scholionok foglaltatnak Joannes Diaconus Pediasimus és Joannes Diaconus Galenus Hesiodus- és Homerus-commentarijaisi társaságában.*) E scholionok még az Ambrosianus C 222 inf.-ban, az Ambrosianus H 18 sup.-ban s a cod. Monac. 152-ben vannak meg. Gyéribben pedig tartalmazza M is, a mint azt pld. a fol. 22^v-n álló ἰστέον, ὅτι ἐδῆλωσε τόπον τινὰ kezdetű scholion is mutatja, s L (vörös schol.-ai!) De ezek toto genere különböznek a Bussemaker-féle corpustól, vagyis a *scholia Parisina*-któl s rövidség okáért *scholia etymologica*-knak is keresztelhetők el, mivel egyúttal jellemeztük e magyarázatoknak jellegét is. Még annyira sem értékesek, mint a párizsi scholionok, miként azt az itt A-ból (= Ambrosianus C 222 inf.-ból) lenyomatott részlet nyilvánvalóvá teszi:

[fol. 258^v] τοῦ μαχίστρου τζέτζου ἐξήγησις α· τοῦτο προκατάστασις καὶ προοικονομία καὶ προκατασκευὴ καὶ προδιήγησις. ἔθνεα· εἶπεν ἐκ μεταφορᾶς τῶν ἐθνῶν· ὥσπερ γὰρ ἐκείνα ἀλλήλοισι [sic i; ἀλλήλως A] μάχονται, καὶ οἷον εἰπεῖν κατεσθίουσιν οἱ κρείττονες τοὺς ἐλάττωνας, οὕτως καὶ οἱ ἰχθύες (BUSSEMAKER [a köv.-ökben a nevet elhagyom] 260, 2, 31). πολυσπερέας· τὰς ἐπὶ πολλὰ μέρη διεσπαρμένους τάξεις τῶν ἰχθύων, ἢ τὰς πολυσπόρους. (261, 1, 11) ἀμφιτρίτης· τῆς θαλάσσης· ἐνταῦθα δὲ ἀπὸ τοῦ περιεχομένου τὸ περιέχον ἐκάλεσεν· ἀμφιτρίτη δὲ μία τῶν νηρηίδων, γυνή δὲ τοῦ ποσειδῶνος· ἢ ἀπὸ τοῦ ἀμφοτέρωθεν τρίτην τάξιν ἔχειν, ἀπὸ μὲν τῶν ἄνω αἰθέρ, αἰήρ καὶ ὕδωρ, ἀπὸ δὲ τῶν κάτω ἔρβεος, γῆ καὶ ὕδωρ. (261, 1, 20) <ὕπατον· add. i> εἰπὼν ὕπατον ἐχώρισεν

*) L. MARTINI-BASSI i. m. I. 52. s. 87. lapjait. — B 35 sup.-ban azt olvassuk e scholionok után: τοῦ αὐτοῦ ὡς εἶχε τοῦ σοφωτάτου διακόνου κυροῦ ἰωάννου τοῦ γαληνοῦ. Úgyde ez a kódex másolata az A 155 sup.-nak, a hol eldözlög J. Galenus Hesiodus-allegóriái állanak. Ez utóbbi kódex anyagul van másolva, de ugyancsak anyagul B 35 sup. is.

αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἀρχόντων, εἰπὼν δὲ γαίης ἐχώρισεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ θεοῦ διός. <ἕκαστα· add. i> ἕκαστος εἰς τὸ εἰ δασεῖαν, διότι τὸ εἰ πρὸ τοῦ κ δασύνεται πλὴν τοῦ ἐκεῖνος, διότι ποτὲ μὲν προσέρχεται, ποτὲ δὲ μεταπίπτει· τὸ γὰρ εἰ προσερχόμενον καὶ ἀποπίπτον φιλοῦται· ἔστι γὰρ κάκεινος ἀντὶ τοῦ καὶ ἐκεῖνος, τὸ δὲ <καὶ addidi> ἕκαστος οὐκ ἐνὶ ὁδῷ λεχθῆναι κάστος. <ἰχθυόεντα· add. i> ἰχθὺς ἀπὸ τοῦ ἴεσθαι καὶ πέμπεσθαι τῇ χύσει ἰθὺς καὶ ἰχθύς. καὶ ἔχθεα· ἀντὶ τοῦ μίση ἵγουν τὰ μισοῦντα ἄλληλα τῶν ἰχθύων καὶ ἐχθρά. (261, 1, ^{53, 54}.) βουλὰς· τὰς ἐπιβουλὰς τῶν ἰχθύων· ἢ τῆς ἀλειυτικῆς τέχνης πολύτροπα, τὰ ἐπὶ πολλὰ τρέπειν δυνάμενα βουλεύματα, μηχανήματα, τουτέστι τὴν τέχνην τῆς ἄγρας. (261, 2, ^{3, 4}.) ἀφράστοις· μὴ φαινομένοις, ἀπροσδοκίτοις, ἀγνώστοις, ἀθεωρήτοις, ἀλέκτοις· ἢ τοῖς νοηθῆναι μηδενὶ δυναμένοις. (261, 2, ¹³.) <κραδίη add. i> μετὰθεσις Ἰώνων· [καρδία] κραδία ἀντὶ τοῦ καρδία. αἰδηλον· ἀδηλοποιόν, μὴ φαινομένην, ἀκατανόητον καὶ ἀφανῆ· ἢ τὴν ἀφανιστικὴν καὶ ὀλέθριον. αἰδηλος ἀπὸ τοῦ α στερητικοῦ μορίου καὶ τοῦ δῆλος, ὁ ἀφανής· ἐπενθέσει δὲ τοῦ ἰ αἰολικῶς αἰδηλος· αἰδέλος δὲ <διὰ τῆς εἰ> διφθόγγου¹⁾ ἀπὸ τοῦ αἰε δελεάζειν. (261, 2, ^{16, 17}.) τολμηρῶν κραδίη· δύναται καὶ ἀναφωνητικῶς τολμηρῇ κραδίη χωρὶς τοῦ ἰ. βένθεα· ἐκ τοῦ βαίνω, τὸ πορεύομαι· ὁ μέλλων βάσω· βατὸν²⁾ κατὰ δὲ τὴν Ὀρτυνίων λέξιν βέντον, καὶ τροπῇ Ἰωνικῇ τοῦ τ εἰς θ³⁾ βένθος. χλούνην μὲν ὀρίτροφον· τὸν χλούνην μὲν θῆμα καὶ ὀρίτροφον ὁ θηρητὴρ καὶ ὁ κυνηγὸς ὁρᾷ τε καὶ βλέπει, καὶ ἐξ ἐναντίας αὐτοῦ ἐρχόμενον δοκεῖσι καὶ τηρεῖ ἀμφοτέρω καὶ φανερώς, ὥστε ἕκαθεν καὶ πόρρω βαλεῖν καὶ πλησίον δαμάσαι καὶ τρῶσαι αὐτόν. ἄμφω δὲ· ὅτε ἀνὴρ καὶ ὁ θῆρ ἀσφαλῶς μάχονται ἐπὶ γῆς, οἱ μικροὶ δὲ τῇ ιδέα σκύλακες συνέμποροι τοῖς κυνηγοῖς καὶ ἀκόλουθοι ἔπονται ἡγεμονεύοντες καὶ ὀδηγοῦντες αὐτοὺς εἰς τὴν εὐνὴν τῶν θηρῶν καὶ σημαίνοντες καὶ δεικνύοντες τὰ κνώδαλα καὶ τὰ θηρία· οὐδ' ἄρα τούτοις τοῖς θηρευτοῖς οὔτε ὁ χειμῶν φόβον φέρει, οὔτε τὸ φλογίζον θέρος· πολλὰ γὰρ τῶν ἐπακτῆρων καὶ τῶν κυνηγῶν ἄλωραὶ καὶ καταφυγαί, λόγχοι τε καὶ σύμφυτοι τόποι σκίεροι καὶ δειράδες καὶ ἐξοχαὶ τῶν ὀρῶν καὶ σπήλαια πέτρας αὐτορόφου καὶ αὐτοκατασκεύαστον τὸν ὄροφον ἐχούσης καὶ οὐ τεχνητόν· πολλοὶ δὲ ποταμοὶ ἐξαπλούμενοι ἐν τοῖς ὅρεσι θεραπεύουσι τὴν δίψαν αὐτῶν, καὶ λουτρὰ χορηγοῦσιν αὐτοῖς· πλησίον δὲ τῶν ρείθρων καὶ

¹⁾ διφθόγγος **A**; anteriora ego interserui.

²⁾ καὶ βατὸν add. **Ai** fort. recte.

³⁾ sic **i**; β **A**.

πόαι μαλακαὶ ὥστε ἐλέσθαι ὕπνον εὐδιον καὶ ὕγι ἀπὸ καμάρου, καὶ ὠρία δόρπα καὶ δεῖπνα νεμηθῆναι. (262, 1, ₁₅; 2, ₃.) <κνώδαλα add. i> κνώδαλα τὰ θηρία τῆς θαλάσσης παρὰ τὸ κινεῖσθαι διὰ τῆς ἀλός· κνώδαλα δὲ τὰ γήινα παρὰ τὸ κινῶσθαι ἐν τοῖς δαλοῖς· ἢ παρὰ τὸ ὑπὸ κινῶν ὀδόντων ἀλίσκεσθαι, ἢ παρὰ τὸ κινεῖσθαι ἐν δόλῳ. (262, 1, ₁₈; ₂₆; ₂₅.) <ἄντρα τε πέτρης· add. i> ἄντρον λέγεται διὰ τὸ ἄνευ τορείας γίνεσθαι. (262, 1, ₂₈.) πέτρης· παρὰ τὸ τείρειν τὸν πόδα, ἢ παρὰ τὸ ῥῆον πέτεσθαι. κατ' ὄρεσφιν· ἢ ἀπὸ τῶν ὀρών Ἰωνικῶς· ἢ ἡ κατὰ ἀντὶ τῆς ἐν, ἡγουν ἐν τοῖς ὄρεσιν· δευράδες. οἱ τραχεινοὶ [fol. 259r] τόποι τῶν ὀρών οἱ ποιοῦντες σκέπην. ἔλγης ἀγρονόμοιο· τοῖς ἀγρίοις ζῴοις νομήν, ὃ ἐστὶ βοσκήν, παρεχούσης ὕλης. ῥηιδίη· ῥεῖα καὶ ἐν διαλύσει ῥεῖα ἰωνικῶς, καὶ ἐξ αὐτοῦ ῥήϊα, ῥηῖδια καὶ ῥηῖδιη. κνώσσοντας· πόθεν γίνονται; παρὰ τὸ κενὸς τῷ ὄσσει.¹⁾ (263, 1, ₅.) <τανυπλέκτοισιν> οἱ δὲ ἄλλοι διὰ λίνων ἀγρεῦνται ἐμπεπτωκότες ἐν αὐτοῖς. ἀπὸ τοῦ ταναόν²⁾ τὸ μακρὸν τανυπλέκτοισι, τοῖς εἰς μακρὸν πεπλεγμένοις.³⁾ σαίνει· ἀντὶ τοῦ καταβάλλει· ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν σαινόντων κυνῶν, ἢ μᾶλλον κολακεύει, χαροποιεῖ.⁴⁾ ἐλπίς οὐ μόνιμος καὶ βεβαίος εὐφραίνει· τὴν φρένα αὐτῶν, ἀλλὰ λεπτή καὶ ἀσθενή. (263, 1, ₄₅; ₄₈.) ὁ καὶ γαίγηθεν ἰδέσθαι· ὅπερ ὕδωρ καὶ ἐκ τῆς γῆς θεωρημένον φόβον ἐμποιεῖ καὶ μόνον ὑπὸ τῶν ὁμμάτων θεάσασθαι ἢ θαναμάσασθαι. νεφέλην· ἀπὸ τοῦ νε στερητικοῦ μορίου καὶ τοῦ φῶς⁵⁾ νεφέλη. ἰοειδέα· τὴν μέλαιναν ἥτοι τὴν ἔχουσαν εἶδος ὁμοῖον τοῖς φαρμακευομένοις· (263, 2, ₄₄.) παπταίνουσι· περιβλέπουσιν, ἀντὶ τοῦ πανταχοῦ τοὺς ὥπας τείνουσιν. φοιταλέων ἀνέμων· ὁρμητικῶν ἢ ἐκ τοῦ φοῖτος, ἢ μανία, ἡγουν τῶν δίκην μανιώδους ἀνθρώπου πνεόντων. φοιταλέων ἀνέμων· τῶν πανταχοῦ φυσῶντων⁶⁾ καὶ διερχομένων. οὐδὲ ἄμβρων, οὐδὲ ὀπωρινοῦ πυρὸς ἀλκὴν καὶ βοήθειαν φέρονται. ὀπωρινὸν δὲ λέγει τὸν κύναστρον. (264, 1, ₁₁-₁₈.) [ἦ] δυσδερχέα δειμάτα· βλοσυρὰ λίαν, λέγει δὲ τὰ κήτεα· ἢ κήτεα δυσδερχέα δειμάτα βλοσυρῆς λίμνης· εὐτ' ἂν ὑποβρουχίης· ὁπότεν τὸ ἄδυτον βάθος περῶσιν οἱ ἀλιεῖς τῆς φοβερᾶς θαλάσσης, οὐχ ἡγεμονεύει κύων τοῖς ἰχθυόλοισι ἀνδράσιν, ὥσπερ τοῖς κυνηγοῖς. (264, 1, ₄₇.) ἡπεθανός· κυρίως ὁ κατακείμενος, ἀπὸ τοῦ στερητικοῦ μορίου καὶ τοῦ πέδον, ἢ γῆ, ἥτοι ὁ μὴ ἐν τῷ πέδῳ δυνάμενος ἵστασθαι· κατα-

1) τοῦ ὄσσειν **Ai**.2) τανὸν **A**, τάνον **i**.3) Duo alia scholia (ad ἔκυσαν et ad αὐλιν) ins. **i**.4) χαροποιεῖ **A**, recte **i**.5) φῶς **A**, recte **i**.6) φυσῶντων **Ai**.

χρηστικῶς δὲ καὶ ἐπὶ ἐτέροις ἀσθενοῦσι περὶ τι λαμβάνεται ἢ λέξις. (264, 2, ^{17, 18}) παλιγνάπτοις¹⁾ ἀπὸ τοῦ γνάπτω, τὸ κάμπω· παλιγνάπτον τὸ εἰς τοῦπίσω ἐπικαμπές. (264, 2, ³⁶) λίνουσί τε· ἐν οἷς τὴν ὀρμὴν καὶ τὸ ἄγκιστρον δέουσιν. (om. hoc sch. i) stb.

De noha ezek a scholionok toto genere különböznek a Bussemaker-féle corpustól, tartalmi tekintetben értéktelenek is, ránc nézve mégis van becsök. Először u. i. kétségtelen, hogy a Bussemaker-féle corpus alkotó elemét teszik; ezt legjobban akkor látjuk, ha az εὐτ' ἂν ὑποβρυχίης-scholiont összehasonlítjuk a Bussemaker-féle gyűjtemény megfelelő helyével: emitt a ὥστερ τοῖς κωνηγοῖς alig valamiképen igazolható toldást jelent. Másodszor a scholia etymologica-k egy elejétől végig homogén kommentár, melyből a paraphrasticus elemek világosabban fejthetők ki. Ez a kommentár tehát régibb, mint a Bussemaker-fele corpus.

Vajjon nem lehet-e még más támasztékot is nyerni a Bussemaker-fele corpusnak alkotó elemeire való szétszedéséhez? E célra azt a gyűjteményt is kell szemügyre vennünk, mely C kéziratban maradt ránc.

E scholioncorpus csonka; takarosan írt marginalis scholionokból áll: a ritkított betűkkel szedett scholionok miniummal vannak írva s túlnyomó részökben etymologikus jellegűek, a fekete scholionok szintén egységes természetűek s exegetikus jellegűek. Álljanak itt a 66r—69v leveleken olvasható lapszéli jegyzetek:

<Πλωτόν> ἀπὸ τοῦ πλέω, πλῶ· ὁ παρακείμενος²⁾ ὑπέπλωκα, ὁ παθητικὸς πέπλωμα· ἐξ αὐτοῦ πλωτόν. Ἀμφιτρίτην· μίαν τῶν Νηρηίδων εἶναί φασιν³⁾ ἢ αὐτὴν τὴν θάλασσαν. Ποσειδῶν ἐστὶ⁴⁾ τὸ ἀλικὸν καὶ θαλάσσιον ὕδωρ παρὰ τὸ τὴν πόσιν δεῖν ἀμφιτρίτη δὲ τὸ γλυκὺ καὶ πόσιμον ἀμφοτέρωθεν ἔχουν διχόθεν ἐπιγενόμενον ἡμῖν ἔκ τε τῶν πηγῶν καὶ τῶν ὑετῶν· διὸ καὶ τὴν τοιαύτην γλυκερὰν τοῦ ὕδατος φύσιν ἀμφιτρίτην ἐκάλεσαν, ἀμφοτερότητα⁵⁾ τινα ἔχουσιν, ἐπεὶ ὥς εἵπομεν — ἀμφοτέρωθεν ἔχουν διχόθεν ἡμῖν ἐστὶ.⁶⁾ τοῦτο οὖν τὸ γλυκὺ ὕδωρ, ὃ καὶ ἀμφιτρίτη λέγεται, ἔφρουγε τὸν Ποσειδῶνα μὴ

¹⁾ Posterius in παλιγνάπτοις corr. a manu eadem cod. A.

²⁾ ὅπου C.

³⁾ εἶναι φασίν C.

⁴⁾ ἐστὶ C.

⁵⁾ ἀμφοτερότητα Bussem. habet; ἀμφιτρίτην C; τινα C; pro ἔχουσιν C οὖσαν.

⁶⁾ ἐστὶ C.

θέλον συγγενέσθαι αὐτῷ, ἤγουν ἀσυνδύαστον¹⁾ ἴν, ἐναντιούμενον τῇ τε ποιότητι²⁾ καὶ τῷ διαστήματι. οἱ δέ γε δελφῖνες· οἱ ποταμοὶ δηλαδὴ δελφῖνες, λεγόμενοι διὰ τὸ ἐν τῇ δελφύϊ³⁾ ἤγουν τῇ κοιλότητι τῆς γῆς σύρεσθαι, ἐκόμεισαν αὐτῷ τὴν τοιαύτην ἀμφιτρίτην· διὰ γὰρ τῶν ποταμῶν τῶν λειρρόων καὶ τῶν χειμάρρων εἰσβάλλει τὸ γλυκὺ ὕδωρ· βασιλικώτατον γὰρ καὶ πότιμον τὸ γλυκὺ ὕδωρ καὶ ὑπερέχον τοῦ πικροῦ. (282, 2, ₁₁₋₂₅) Ἰππικὸν κράτος τῆς γῆς ἀντὶ βασιλεῖ ὑπερέχοντι πάντων τῶν ἐν τῇ γῇ βασιλευόντων. διεροῦς τε γάμους· πῶς συνουσιάζοντας ἐν τῇ θαλάσῃ καὶ πῶς γεννῶνται. ὀήνεα τέχνης· εἰ πω καὶ τούτῳ τινί⁴⁾ τρέπη χρώμενοι οἱ ἄνθρωποι· ἀλείβουσι τοὺς ἰχθῦς.

[fol. 66^v] ἐκ τοῦ μῆδω μῆτις ἢ βουλὴ καὶ ἐξ αὐτοῦ μητίζωι. δαιμόνιος· ὁ ἐπὶ κακῇ τύχῃ γεννηθεὶς· ἢ γὰρ τύχῃ τῶν μέσων λέξεων ἐστὶ· λαμβάνεται γὰρ καὶ ἐπὶ καλοῦ καὶ ἐπὶ κακοῦ· ἐνταῦθα δὲ δαιμόνιοι· οἱ ἐπὶ κακῇ τύχῃ γεννηθέντες. (261, 2, _{30, 31}) <X>λουήνης· ὁ ἄγριος χοῖρος, ἔως ὃ ἐν τῇ γλότη ἐναζόμενος. (261, 2, ₃₉) Μετὰ τὸ προοίμιον, ὕπερ ἀποτείνει· πρὸς τὸν Ἀντωνῖνον, ἐπαγγελτικὸν ὃν τῶν ῥηθησομένων καὶ περιοχὴν ἅμα καὶ προσοχὴν τοῖς ἀκροαταῖς ἐμποιοῦν παρατίθητι συγκατακτῶς τὴν ἁλίουτινὴν ἰθὺσαν τῇ ἡπειρωτικῇ, καὶ δείκνυσι ταύτην τὴν ἁλίουτινὴν δηλονότι· πλείονα τὴν θαλασσιανὴν ἔχουσαν ἢ ἢ κατ' ἡπειρον κυνηγετικῇ. ὁ μὲν γὰρ ἐν τῇ θαλάσῃ ἁλίουτων πολλοῖς ἐντυγχάνει τοῖς δυσχερέσι. συναστατεῖ γὰρ τῷ ὕδατι ἀστατοῦντι, τὰ δίκτυα ἐν ἀδημίᾳ καθίει· καὶ πολὺ τὸ ἐπισφαλὲς ἔχων· ὁ δέ γε ἐπὶ τῆς ἡπείρου κυνηγετῶν ὅρῳ μὲν τὸ θηρίον προσιὸν καὶ πεποιθὲς προσέρχεται ἐκ τοῦ σχεδὸν πληξαι, εἰ δέ γε δειλιᾷ, πόρρωθεν τοῦτο τοξέεμα· βάλλει· καὶ προσέτι γε δὴ βέβηκεν ἐπ' ἀσφαλῇ τῆς γῆς, προσεπάγονται δὲ καὶ κύνας, δι' ὧν τότε θηρίον ἐναζόμενον εὐρίσκουσι καὶ βοηθείας ἐκ τούτων ἐπιτυγχάνουσιν, εἰ δέ⁵⁾ τὸ θηρίον σφοδρῶς ἐπιτεθείη, προσεπαντᾷ δέ. καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ καιροῦ τούτοις οὐκ ἀηδῇ, ὅτε γὰρ χειμῶν οὐ φύγει τούτους, τό τε θέρους οὐ κατακαίει· χειμῶνος γὰρ σφοδροῦ ἐπιόντος ἔχουσι τὰ σπύλαια, θέρους δὲ σφοδρῶς καίοντος ἔξεστιν αὐτοῖς ἐπ' ἀκρωτηρίων καθημένοις ζωογονεῖν ἑαυτοὺς εὐκράτῳ πνέοντι τῷ ἀέρι. [fol. 67^r] καὶ μὴν καὶ ποταμοὶ ῥέουσι προσκαίμενοι τούτοις εἰς τὸ πιεῖν καὶ λούσασθαι. ἔστι δὲ τούτοις καὶ

1) ἀσυνδύαστον C.

2) ποιότητι C.

3) δελφύϊ C.

4) τινι C.

5) εἶδε C.

μαλακὸν ὕπνον ἐλέσθαι πεσοῦσιν ἐν βοτάναις παραπεφυκυίαις τοῖς
 ρείθροις τῶν ποταμῶν· ἔστι δὲ ὑπνῶσαι αὐτοὺς ἡρέμα¹⁾ μετὰ τὸ
 μοχθήσαι πολλά. εἰ δὲ γε καὶ τροφῆς δέσιντο, πάρεστιν ἡ ὕλη παρέ-
 χουσα πολλὰ τῶν ἀκροδρόων²⁾ αὐτοῖς.³⁾ καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, πλείων
 ἡδονὴ τοῖς κατ' ἡπειρον θηρεύουσιν ἔπεται,⁴⁾ ἥπερ ἰδρῶς. καὶ ταῦτα
 μὲν τοῖς πρὸς τὰ θηρία τὸν ἀγῶνα πτησαμένοις· ὅσοι δὲ θήραν τῶν
 ὀρνέων περιεργάζονται, ἔχουσι καὶ οὗτοι ῥαδίως τὴν ἄγραν· οἱ μὲν
 γὰρ τῷ ἱξῷ θηρεύουσιν, οἱ δὲ χειροῦνται τοὺς ὄρνις⁵⁾ ἐπὶ φωλεῶν
 ὑπνώττοντας, πᾶσι δ' — ὡς οὕτως εἰπεῖν — πρὸς ὁμμάτων καὶ φα-
 νερώς κεῖται ἡ ἄγρα. τοῖς δ' ὀλιεῦσι πολὺ τ' ἐναντία⁶⁾ τούτων ὕδατι
 καὶ ἀντιπνοίαις τῶν ἀνέμων μαχομένοις μετὰ τοῦ μηκέτι ὄραν ὃ
 θηρεύουσι· πρόσσεσι γὰρ αὐτοῖς μετὰ τοῦ πολλὰ πᾶσχειν καὶ τὸ θη-
 रेύσιμον,⁷⁾ ὑπὲρ οὗ ἀγωνίζονται, ἄδηλον τοῖς ὄνειροπολοῦσιν ἐοικόσιν⁸⁾
 ἐλπίδας λεπτὰς καὶ ἀβεβαίους, οἷαι τοὺς ὄνειροπολοῦντας θέλγουσιν.

ἄεθλος· ἀτικῶς ὁ ἀγὼν· ἐκ τούτου ἀθλῶ καὶ ἀθλητής· ἄεθλος
 ποιητικόν· καὶ ἀεθλέω,⁹⁾ τὸ¹⁰⁾ ἀθλῶ, ποιητικόν καὶ αὐτό· οὐ μὲν ἐκ
 τούτου καὶ ἀεθλευτής· οὔτε γὰρ τοῖς ποιηταῖς, οὔτε τοῖς ἐν λόγῳ
 κοινῷ γράφουσιν εὐχρηστον. (263, 1, ₄₀₋₄₃.) [fol. 67^v] ἄελλα· ἡ σφοδρὰ τοῦ
 ἀνέμου πνοή, τὸ λεγόμενον κοινῶς ἀνεμοστρόβιλον. καὶ γίνεται ἀπὸ τοῦ
 α ἐπιτατικοῦ μορίου καὶ τοῦ εἰλέω, εἰλῶ, ὡς Ὀμηρος (B 293)· ἥνπερ¹¹⁾
 ἄελλαί εἰλέωσι.¹²⁾ θεράποντες δὲ οἱ ναῦται τῶν τοιοῦτων πνοῶν ὡς
 ἀγόμενοι, ἔνθα ἂν αὐταὶ ἄγοιεν. (263, 2, ₃₄.) θυμὸς λέγεται ἡ ψυχὴ· τρία
 δὲ φασιν¹³⁾ αὐτῷ τὰ μέρη, θυμικόν, ἐπιθυμητικόν καὶ λογιστικόν· καὶ τὸ
 μὲν λογιστικόν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ καθιδρῶσθαι,¹⁴⁾ τὸ δὲ θυμικόν ἐν τῇ
 καρδίᾳ, τὸ δὲ ἐπιθυμητικόν ἐν τῷ ἥπατι. καὶ τοῦ μὲν λογιστικοῦ

1) ἡρέμα C.

2) ἀκροδρόων C.

3) αὐτῷ C.

4) ἔπεται C.

5) τοῖς ὄρν . . C.

6) ἐναντία C.

7) An potius θηράσιμον?

8) fortasse ἐοικότως ἔχουσιν?

9) ἀεθλάω C.

10) τῷ C.

11) ἥνπερ C.

12) εἰλώωσι C.

13) δὲ φασίν C.

14) καθιδρεῖσθαι C.

ἐστιν¹⁾ ἡ ἀρετὴ ἢ φρόνησις, κακία δὲ ἡ ἀφροσυνή· τοῦ δὲ θυμικοῦ ἀρετὴ ἢ ἀνδρεία, κακία δὲ ἡ δειλία· τοῦ δὲ ἐπιθυμητικοῦ ἀρετὴ μὲν ἡ ἐγκράτεια, κακία δὲ ἡ ἀκρασία. (278, 1, ⁴⁸⁻⁵⁰.) Νέω τὸ κολουμβῶ, καὶ τροπῇ τοῦ εἰς²⁾ ἧ καὶ πλεονασμῷ τοῦ χ³⁾ νήχω. (264, 1, ^{52, 53}.) [fol. 68r] πῶσα· ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ ποτῷ ἡδεσθαι· ἢ ἀπὸ τοῦ πῶ, τὸ κτῶμαι· κτῆμα γὰρ ἐπὶ θρεμμάτων λέγεται. (265, 2, ²¹⁻²².)

[fol. 68v] Οἱ τοῦ Κρόνου παῖδες τέσσαρες· καὶ μυθικῶς μὲν ὁ Ζεὺς ἔνι ἐγκρατῆς οὐρανοῦ, ὁ δὲ Ποσειδῶν τῆς θαλάσσης, ὁ δὲ Πλούτων καὶ ἡ Περσεφόνη τῶν ποταμῶν. μετὰ δὲ τοῦ Ποσειδῶνος ἐφορῶσι τῆς θαλάσσης καὶ αἱ Νηρηίδες καὶ ἡ Θέτις. Τὸ εἰπόμεν δωρικόν. οἱ γὰρ Δωριεῖς εἰώθασιν τιθέναι τὴν με συλλαβὴν <ἐπὶ τῶν>⁴⁾ ἀπαρ-εμφάτων ἀορίστων. καὶ εἰ μὲν τύχοιεν ἔχειν δύο φωνήεντα, ὑπεξαίρουσι τὸ ἐν, οἷον εἰπεῖν εἰπέμεν, δοῦναι δόμεναι, θεῖναι θέμεναι καὶ εἶναι ἔμμεναι κατὰ πλεονασμόν τοῦ μ· εἰ δὲ ἐν φωνήεν, φυλάττουσιν αὐτό, οἷον στήναι στήμεναι, βῆναι βήμεναι. τὸ δὲ εἰπεῖν ἐκ τοῦ ἔπω,⁵⁾ εἶπα, εἶπον, εἰπείν· τὸ δὲ εἰ ὥφειλεν εἶναι βραχὺ κατὰ τὸ <...>⁶⁾, ἔτι δὲ καὶ ἀπὸ μὲν βαρύτητος ἄλλα⁷⁾ σεσημέιωται, τὰ εἶπον καὶ ἡλθον φύσει μακρὰ παραληγόμενα. (266, 1, ²⁸⁻³⁴.)

[fol. 69r] Ἰστέον, ὅτι τὰ ἀπλὰ διὰ τοῦ υ ψιλοῦ γράφεται, τὸ πλατὺς καὶ τὸ βαθύς, τὰ δὲ σύνθετα διὰ τοῦ η, ὥσπερ ἐνταῦθα ἀμετροβαθῆς θάλασσα· καὶ ἀπλατῆς⁸⁾ ὁ μὴ πλάτος ἔχων, τὸ οὐδέτερον τὸ ἀπλατές. (267, 1, ²²⁻²⁵.) Ἠλικὴ ἡ δύναμις, ἀρκή τις οὖσα· τὸ γὰρ ἀρκεῖν κυρίως τὸ βοηθεῖν σημαίνει· ἢ παρὰ τὴν ἀκμήν, ὃ σημαίνει τὴν ἡλικίαν, τοῦτο δὲ παρὰ τὸ κμῶ, τὸ κοπιῶ, κμῆ καὶ μετὰ τοῦ στερητικοῦ α ἀκμή, ἢ μὴ ταχέως κάμνουσα τῷ κόπῳ, ἀλλὰ φέρειν κόπους δυναμένη. (264, 1, ¹⁹⁻²⁴.) Τῶν θεῶν ἐστὶ τὸ ἄπειρον γινώσκειν, τῶν δ' ἀνθρώπων πεπερασμένην γνῶσιν ἐχόντων εἰκὸς καὶ ὁ καταλαμβάνουσι πέρας ἔχειν· ἀδύνατον γοῦν ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους τὸ τὴν ἡμετέραν δύναμιν ὑπερβαῖνον καταλαβεῖν. (267, 1, ^{53, 54, 2, 1, 2}.)

ἐρεπτόμενοι, οἱ ἐσθίοντες· κυρίως δὲ ἐπὶ τῶν ἀλόγων ζώων· παρὰ τὸ ἀπὸ τῆς ἔρας ἡγουν τῆς γῆς ὀπτεσθαι.

1) ἐστὶν C.

2) εἰς] δὲ C.

3) τοῦ χ] χη C.

4) ἐπὶ τῶν deest in C.

5) ἔπω C.

6) Lacunam indicavi.

7) ἀλλὰ C.

8) ἀπλατές C.

[fol. 69^v) αἰγιαλὸς παρὰ τὸ εἶναι τὴν αἶαν ἔχουν τὴν γῆν γει-
 τωνα τῆς ἀλὸς καὶ τῆς θαλάσσης. (272, 1, ₃₅) τέναρος· ὁ πηλώδης
 τόπος, ἔχων ὕδωρ ἐπιπολάζον. (268, 1, ₁₀)

Azonnal szembeötlő, hogy ez a kommentár már a Busse-
 maker-féle corpuszt tételezi fel. Ezt mutatja, hogy Ηοσειδῶν-ról
 beszél az I. ének 2. sorához, holott a Bussemaker-féle corpus a
 maga helyén az I. ének 385. sorához említi fel, hol helyén való
 a οἱ δὲ γε δελφῖνες kezdetű scholion is. A scholiasta tehát ebből
 szedi a maga anyagát, megtoldva semmitmondó fejtegetésekkel,
 minő pld. a Μετὰ τὸ προσίμιον kezdetű szakasz vagy a Οἱ τοῦ
 Κρόνου παῖδες kezdetű, melyekkel megadta kommentárának a
 maga iskolás színezetét és színvonalát.

A scholionoknak részekre szakadozását eléggé jól szemlél-
 teti h kódex.*) Ebben u. i. 5 kéznek az írását különböztethetni
 meg. Nevezetesen az első kéz (m¹) akkora betűket ír, mint a
 szöveg; ténája a legfeketébb; a tőle írt scholionok vannak
 leggyébrebb számmal. Legtöbbször találkozunk egy másik kéz
 írásával; ez ugyanazzal a ténával írt, melylyel a glossák van-
 nak írva; betűi ugyanakkora nagyságúak, mint a glossák betűi,
 s ezért ezt a kezet *manus glossatrix*-nak (mgl) nevezem. Egy
 következő kéztől, melyet *manus secunda*-nak nevezek, etymolo-
 gikus jellegű scholionok valók, melyeknek Oppianus Ἀλυστικῆς-
 jához semmi közük sincs, s azért azokat közzé tenni nincs szándé-
 komban; ezek írását hanyagabb ductus jellemzi. A leghalványabb
 ténával író kéz, a *manus tertia* (m³) inkább tárgyi jellegű scho-
 lionokat írt akkora betűkkel mint a szöveg. Ezek a scholionok
 jobbára meg vannak számozva. Egy ötödik kéz (m⁴) a Ἀλ. I.
 éneke 551. sorához a 12. foliumon írt egy scholiont. Ennek az
 írása hasonlít ugyan m³ írásához, de mégsem az. Megjegyzem,
 hogy a manus secunda már föltételezi a mgl-ot, mert ennek az
 I.én. 520. sorához írt scholionához hozzátoldja: ἀπὸ τοῦ ἔλκω, τὸ σόρω.

Mindenesetre a Bussemaker-féle corpus javításához és ki-
 egészítéséhez h kódexnek scholionai nem kis fontosságúak. Épp
 azért egy ú. n. Parergonban közölni is szándékszunk őket.

*) E részekre szakadozás jelentőségét nem kell bővebben magya-
 ráznom azok előtt, kik a hagyományt minden ága-bogában óhajtják ismerni.
 De v. ö. pld. a II 583-hoz és a IV 419-hez írt scholionok különböző-
 eredetűségét is!

irodalom között. 20 f. — V. *Barna F.*: Néhány ösműveltségi tárgy neve a magyarban. 60 f. — VI. *Tel'fy*: Rankavis Kleon új-görög drámája. 60 f. — VII. *Imre S.*: A nevekük és ők személynagairól. 40 f. — VIII. *Ballagi M.*: Emlékbeszéd Székács József t. tag fölött. 40 f. — IX. *Vámbery*: A török-tatár nép primitív kultúrájában az égi testek. 20 f. — X. *Volf Gy.*: Bátori László és a Jordánszky-codex bibliafordítása. 20 f. (1877—1879.) — VIII. k. I. *Dr. Ábel J.*: Corvin-codexek. 1 K 20 f. — II. *Barna F.*: A mordváiak pogány istenei s ünnepi szertartásai. 1 K. — III. *Dr. Genetz A.*: Orosz-lapp utazásomból. 40 f. — IV. *Gr. Zichy Á.*: Tanulmány a japáni művészetről. 2 K. — V. *Szász K.*: Emlékbeszéd Pázmándi Horvát Enlre 1839-ben elhunyt r. t. fölött. 20 f. — VI. *Hunfalvy P.*: Ukkonpohár. A régi magyar jogi szokásnak egyik töredéke. 40 f. — VII. *Mayer A.*: Az ugynevezett lágy aspiráták fonetikus értékéről az ó-indben. 1 K 20 f. — VIII. *Dr. Ábel J.*: Magyarországi humanisták és dunai tudós társaság. 1 K 60 f. — IX. *Dr. Pozder K.*: Ujperzsa nyelvjárások. 1 K. — X. *Imre S.*: Beregszászi Nagy Pál élete és munkái. 60 f. (1879—1880.) — IX. k. I. *Budenz J.*: Emlékbeszéd Schiefner Antal k. tag felett. 20 f. — II. *Gr. Zichy Á.*: A Boro-Budur Jáva szigetén. 80 f. — III. *Ballagi M.*: Nyelvünk újabb fejlődése. 40 f. — IV. *Vámbery*: A hunnok és avarok nemzetisége. 60 f. — V. *Hunfalvy P.*: A Kün- vagy Petrarka-codex és a kúnok. 60 f. — VI. *Szász K.*: Emlékbeszéd Lewes Henrik György külső tag felett. 10 f. — VII. *Barna F.*: Ős vallásunk főistenei. 80 f. — VIII. *Dr. Russicska K.*: Schopenhauer esztetikája. 20 f. — IX. *Barna F.*: Ős vallásunk kisebb isteni lényei és áldozat szertartásai. 60 f. — X. *Dr. Kont I.*: Lessing mint philologus. 60 f. — XI. *Bogisich M.*: Magyar egyházi népelemek a XVIII. századból. 1 K. — XII. *Simonyi*: Az analógia hatásáról, főleg a szóképzésben. 40 f. (1880—1881.) — X. k. I. *Simonyi*: A jelentéstan alapvonalai. 60 f. — II. *Heinrich G.*: Etzelburg és a magyar hűnmonda. 40 f. — III. *Hunfalvy P.*: A M. T. Akadémia és a szomszori irodalmi társaság. 40 f. — IV. *Joannovics*: Értsük meg egymást. 60 f. — V. *Ballagi M.*: Baranyai Decsi János és Kis-Viczay Péter közmondásai. 20 f. — VI. *Dr. Pecz V.*: Euripides tropusai összehasonlítva Aeschylus és Sophokles tropusaival. 1 K 20 f. — VII. *Szász K.*: Id. gróf Teleki László ismeretlen versei. 20 f. — VIII. *Bogisich M.*: Cationale et Passionale Hungaricum. 60 f. — IX. *Jakab E.*: Az erdélyi hírlapirodalom története 1848-ig. 1 K. — X. *Heinrich G.*: Emlékbeszéd Klein Lipót Gyula kultag felett. 80 f. — XI. *Bartalus*: Ujabb adalékok a magyar zene történelméhez. 80 f. — XII. *Bánócsi J.*: A magyar romanticismus. 20 f. — XIII. *Bartalus I.*: Ujabb adalék a magyar zene történelméhez. 80 f. (1882.) — XI. k. I. *Hunfalvy P.*: Ugor vagy török-tatár eredetű-e a magyar nemzet? 40 f. — II. *Tel'fy*: Újgörög irodalmi termékek. 80 f. — III. *Tel'fy*: Középkori görög verses regények. 60 f. — IV. *Dr. Pozder K.*: Idegen szók a görögben és latinban. 1 K. — V. *Vámbery*: A csuvasokról. 60 f. — VI. *Hunfalvy P.*: A számlálás módjai és az év hónapjai. 40 f. — VII. *Maylath B.*: Telegdi Miklós mester magyar katechismusa 1562-ik évből. 20 f. — VIII. *Dr. Kiss I.*: Káldi György nyelve. 1 K. — IX. *Goldziher*: A muhammedán jogtudomány eredetéről. 20 f. — X. *Barna F.*: Vámbery Ármín «A magyarok eredete» című műve néhány főbb állításának bírálata. 1 K 20 f. — XI. *Ballagi M.*: A nyelvfejlődés történelmi folytonossága és a Nyelvőr. 40 f. — XII. *Vámbery*: A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvészet. I. 60 f. (1883—1884.) — XII. k. I. *Dr. Kont I.*: Seneca tragédiái. 1 K 20 f. — II. *Dr. Nagy S.*: Szombatos codexek. 60 f. — III. *Szász B.*: A reflexív és vallásérkölcsei elem a költészetben s Longfellow. 60 f. — IV. *Kúnos és Munkácsi*: A belviszonyragok használata a magyarban. 1 K. — V. *Vámbery*: A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvészet II. 1 K. — VI. *Volf Gy.*: Kiktől tanult a magyar írni, olvasni? 1 K. — VII. *Thury J.*: A kasztamuni-i török nyelvjárás. 1 K. — VIII. *Tel'fy*: Nyelvészeti mozgalmak a mai görögöknél. 40 f. — IX. *Kálmány L.*: Boldogasszony, ősvallásunk istenasszonya. 40 f. — X. *Brassai*: A mondat dualismusa. 1 K 20 f. — XI. *Gr. Kuun G.*: A kunok nyelvéről és nemzetiségéről. 80 f. — XII. *Ábel J.*: Isota Nogarola. 1 K. (1884—1885.) — XIII. k. I. *Heinrich G.*: Kudrun, a monda és az eposz. 80 f. — II. *Barna F.*: A votják nép multja és jelene. 60 f. — III. *Goldziher I.*: Palesztina ismeretének haladása az utolsó három évtizedben. 80 f. — IV. *Ábel J.*: A homeroszi Demeter-hymnusról. 1 K. — V. *Barna F.*: A votjakok pogány vallásáról. 40 f. — VI. *Szarvas Gábor*: A régi magyar nyelv szótára. 20 f. — VII. *Budenz J.*: Egy kis viszhang Vámbery Ármín ur válaszára. 40 f. — VIII. *Szily K.*: Ki volt Calapinus magyar tolmácsa. 20 f. — IX. *Bogisich M.*: Szegedi Lénárt énekeskönyve. 1 K. — X. *Joannovics*: Szőrendi tanulmányok. I. rész. 60 f. — XI. *Pecz V.*: A kisebb görög tragikusok tropusai. 20 f. — XII. *Tel'fy*: Heraclius. Rankavis Leon hellén drámája. 60 f. (1885—1886.) — XIV. k. I. *Ábel J.*: Az ó- és középkori Terentius biographiák. 80 f. — II. *Joannovics*: Szőrendi tanulmányok

II. rész. 80 f. — III. *Barna F.*: A mordva nép házassági szokásai. 60 f. — IV. *Télfi*: Jelentés ujhellén munkákról. 60 f. — V. *Kálmány L.*: Mythologiai nyomok a magyar nép nyelvében és szokásaiban. 20 f. — VI. *Putnoky M.*: Etymologicum magnum Romanie. 40 f. — VII. *Simonyi*: A magyar szótók. 60 f. — VIII. *Simonyi*: A nyelvújítás történetéhez. 40 f. — IX. *Brassai*: Szórend és accentus. 80 f. — X. *Télfi*: Három francia hellenista és a volapük. 40 f. — XI. *Némethy G.*: Euhemeri reliquiae. 1 K 20 f. — XII. *Vikár B.*: Gáti István steganographiája, kapcsolatban a modern stenographiával. 80 f. (1887—1889.) — **XV. k. I. Dr. Schreiner M.**: Az iszlám vallásos mozgalmak az első négy században. 60 f. — II. *Haraszi*: André Chénier költészete. 3 K. — III. *Simonyi*: Kombináló szóalkotás. 80 f. — IV. *Hunfalvy P.*: Az aranyosszéki mohácsi nyelvmélekek. 30 f. — V. *Zichy A.*: Psychiatria és politika. 20 f. — VI. *Télfi*: Ujabb hellén munkák és a hellén nyelvtanítás. 1 K 20 f. — VII. *P. Thewrewk E.*: A magyar zene tudományos tárgyalása. 40 f. — VIII. *Asbóth O.*: A hangsúly a szláv nyelvekben. 1 K 60 f. — IX. *Simonyi*: A nyelvújítás és az idegenszerűségek. 1 K 20 f. — X. *Télfi*: Kisfaludy Károly «Mohács»-a görögül. 80 f. — XI. *Dr. Kégl S.*: Tanulmányok az újjákkori persa irodalom történetéből. 3 K. — XII. *Gróf Kun G.*: Ujabb adatok a kún Petrarca-Codexhez. 30 f. (1889—1892.) — **XVI. k. I. Finaly**: A besztercei szószedet. 4 K. — II. *Goldziher I.*: A pogány arabok költészetének hagyománya. 1 K 20 f. — III. *Asbóth O.*: A szláv szók a magyar nyelvben. 90 f. — IV. *Pecz V.*: Paraspondylos Zotikos költeménye a várnai csatáról. 60 f. — V. *Télfi*: Új-görög munkák ismeretése. 40 f. — VI. *Télfi*: Két új-görög nyelvtan magyarul és a mai görög verstan. 40 f. — VII. *Szamoto I.*: A Marmelius-féle latin-magyar szójegyzék 1533-ból. 1 K. — VIII. *Hegedűs I.*: Guarinus és Janus Pannonius. 1 K 60 f. — IX. *Dr. Kúnos I.*: Kisázsia török dialektusairól. 90 f. — X. *Hegedűs I.*: Diesének Jacobus Ant. Marcellusra. Irta Janus Pannonius. (1892—1897.) — **XVII. k. I. Dr. Mahler**: Egyiptologiai tanulmányok a choronologia köréből. 30 f. — II. *Kúnos*: Naszreddin hodsa tréfái. 3 K. — III. *Kégl S.*: A perzsa népdal. 90 f. — IV. *Melich J.*: Melyik nyelvjárásból valók a magyar nyelv régi német jövevényszavai? 1 K 20 f. — V. *Kozma F.*: Brassai Sámuel mint aesthetikus és műkritikus. 2 K. — VI. *Dézi L.*: Sz. Agoston reguláinak magyar fordítása Coelius (Bánffy) Gergelytől. 2 K. — VII. *Vadnai*: Czákó Zsigmond ismeretlen drámai költeménye. 30 f. — VIII. *Gyomlay*: Szent István veszprémvölgyi donatójának görög szövegéről. 1 K 20 f. — IX. *Mahler*: Adalékok az egyiptomi nyelvhez. 60 f. — X. *Id. Szinnyi J.*: Az első magyar bibliographus. 60 f. (1898—1901.) — **XVIII. k. I. Gyomlay**: Bölcs Léon Taktikája mint magyar történelmi kútforrás. 1 K. 20 f. — II. *Katona L.*: Temesvári Pelbárt Peldái. 1 K 20 f. — III. *Némethy G.*: A római elegia viszonya a göröghöz. 48 f. — IV. *Thúry J.*: A «Behdset-ül-Lugat» csagatáj szótár. 1 K 20 f. — V. *Katona L.*: Alexandriai sz. Katalin legendája középkori irodalmunkban. 1 K 60 f. — VI. *Dr. Cserép J.*: Határidőszámítás a rómaiaknál. 40 f. — VII. *Thúry J.*: Török nyelvmélekek a XIV. század végéig. 1 kor. — VIII. *Szilasi M.*: Adalékok a finn-ugor palatális mássalhangzók történetéhez. 1 kor. — IX. *Kégl S.*: Szenáji. 3 kor. — X. *Katona L.*: A Teleki-codex. 1 kor. 60 f. — **XIX. k. I. Bayer**: Egy magyar Eszther-dráma. 60 f. — II. *Haraszi*: A renaissance francia színiköltészete és a színszerűség. 1 kor. 20 f. — III. *Thúry J.*: A közép-ázsiai török irodalom. 1 kor. 50 f. — IV. *Melich J.*: A brassói latin-magyar szótár-töredék. 60 f. — V. *Pecz V.*: A classica philologia jövője. 60 f. — VI. *Hegedűs I.*: Petrarca «Szózatja». 50 f. — VII. *Kúnos I.*: Ada-Kaléi török népdalok, fordítással és jegyzetekkel. 2 kor. — VIII. *Cserép J.*: O. Julius Caesar commentariussainak folytatásai és Asinius Pollio. 80 f. — IX. *Melich J.*: Szikszai Fabricius Balázs latin-magyar szójegyzéke 1590-ből. Ára 3 kor. — X. *Kégl Sándor*: Dsilál ed-Din Rúmi négysoros versei. Ára 1 korona 50 fillér. — **XX. k. I. Ferenczi Zoltán**: Petőfi és a szocializmus. Ára 1 korona. — II. *Schmidt J.*: Az itáliai nyelvcsalád helyzete az indogermán nyelvek körében. Ára 1 kor. 50 f. — III. *Asbóth Oszkár*: Szláv jövevényszavaink. (I. rész.) Ára 2 kor. — IV. *Melich J.*: Révai Miklós nyelvtudománya. Ára 1 kor. — V. *Némethy Géza*: Ovidius és Lygdamus. Ára 1 kor. — VI. *Geyza Némethy*: De epodo Horatii cataleptis Vergilii inserto. Ára 1 kor. — VII. *Goldziher Ignác*: Uri János. Ára 30 fillér. — VIII. *Horváth Cyrill*: Joannes Vercellensis és a magyar Margit-legenda. Ára 90 fillér.

Megrendelhetők, a mennyiben még készletben vannak, a Magyar Tud. Akadémia Könyvkiadó-hivatalában Budapest, V. Akadémia-utca 2.